

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 / (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume: 14, Issue: 1, February 2022

www.historystudies.net

OSMANLI TOP TEKNOLOJİSİNİN BURGONYA DUKALIĞI'NA AKTARIMI, 1457-1467

Transfer of Ottoman Artillery Technology to the Duchy of Burgundy, 1457-1467

Dr. Öğrt. Üyesi Hilmi Kaçar

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

hilmi.kcr@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-0619-9052

Makale Türü-*Article Type* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 08.10.2021
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 22.02.2022
DOI Number : 10.9737/hist.2021.1076

Atıf – Citation:

Hilmi Kaçar, "Osmanlı Top Teknolojisinin Burgonya
Dukalığı'na Aktarımı, 1457-1467", *History Studies*, 14/1, Şubat
2022, s. 159-181.

**OSMANLI TOP TEKNOLOJİSİNİN BURGONYA DUKALIĞI'NA
AKTARIMI, 1457-1467**

Transfer of Ottoman Artillery Technology to the Duchy of Burgundy, 1457-1467

Dr. Öğrt. Üyesi Hilmi KAÇAR

Öz

Mevcut çalışmalar, Avrupa askeri teknolojilerinin Osmanlı'ya nasıl transfer edilip intibak sağladığı yönünde yoğunlaşmışlardır. Bu makalede ise Osmanlı top teknolojisinin ortaçağ Avrupa'sına aktarımı ve tesiri ele alınmaktadır. Osmanlı harp sanayiinin ve top teknolojisinin 15. yüzyılda Avrupalı muadillerinden daha gelişmiş ve yenilikçi özelliklere sahip olduğu farklı kaynaklar incelenerek ortaya konulmaktadır. Somut olarak bu çalışmada, Burgonya Dükü III. Filip'in 1450'li yıllarda Osmanlı toplarından esinlenerek Burgonya ateş gücünü geliştirme çabasına ışık tutulmaktadır. Osmanlı'dan Burgonya'ya yapılan teknolojik transferin nicelik ve niteliğini belirleyip bağlamına yerleştirmek için farklı kaynaklar incelenmiştir. Dönemin farklı kronik yazarlarının yanı sıra Burgonya mali belgelerinde teknoloji aktarımı için yapılan harcamalar, top ustası ve zanaatkarların istihdamı gibi kayıtlar da takip edilmiştir. Ayrıca Burgonya saray çevrelerinde Osmanlı etkisinin, top teknolojisiyle sınırlı kalmayıp edebi ve tarihi anlatılarında yaygın olarak kullanılan Fatih Sultan Mehmed'in imgesi de mercek altına alınmıştır. Sonuç itibarıyla ortaya çıkan bulgular, Batı'nın modern dünyanın tarihsel gelişiminin tek odak noktası olmadığına dair kavrayışı desteklemektedir. Ateşli silah ve top teknolojisi alanındaki gelişmelerin, insanların ve fikirlerin kültürlerarası hareketliliğinden ortaya çıkan etkileşimin bir sonucu olduğu ileri sürülmüştür. Bu nedenle Osmanlı ve ortaçağ Batı Avrupa dünyaları arasında jeopolitik çatışmanın yanı sıra kültürel etkileşimin de varlığına işaret edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı top teknolojisi, Ortaçağ Avrupa, Burgonya, Askeri Tarih, Küresel Tarih

Abstract

Many historiographical studies have focused on the transfer of European military technologies to the Ottoman Empire and its adaptations there. By contrast, this article explores the transfer of Ottoman artillery technology to medieval Europe. Concretely, this study sheds light on the efforts of the Burgundian Duke Filip III (r. 1419-1467) to develop the firepower of his army, as he was inspired by the Ottoman cannons in the 1450's. Different sources are examined in order to evaluate the quantity and quality of this technological transfer. Next to various chronicles of the period, several Burgundian financial documents are consulted in order to trace the expenditures for this technology transfer. By examining various sources about Ottoman cannonry in the 15th century, this article claims that the Ottoman technology was more advanced and innovative than its European counterparts. Hence, this article aims to refute some of the old beliefs in military and political historiography. Historians have generally tended to study the history of a culture or society in isolation from other cultures and civilizations. By contrast, this article underlines that the history of the modern world cannot be understood by exclusively focusing on one history or the other. It claims that the developments in the Ottoman and Burgundian cannon technologies were the result of the interaction that emerged from cross-cultural mobility of people and ideas during the various stages of world history. In sum, this article shows that a definite cultural interaction and geopolitical conflict existed between the Ottoman Empire and medieval Western European states.

Keywords: Ottoman artillery technology, Medieval Europe, Burgundy, Military History, Global History

Giriş

20. yüzyılda askeri tarih yazımında, farklı ilgi ve yaklaşımlarla ateşli silahların kökeni, gelişimi ve etkileri bir dizi akademik çalışmanın konusu olmuştur. Bu çalışmalara göre ateşli silahların geliştirilmesi, bunların savaş ve kuşatmalarda yoğun biçimde kullanımı harp sanatını temelden değiştirmiş ve devletlerin varlık biçimlerini şekillendirmiştir.¹ Bazı yazarlar, teknolojik determinizme dayanan varsayımları nedeniyle ateşli silahların etkisini abarttıkları gerekçesiyle eleştiri toplamışlardır. Diğer çalışmalarda ise ateşli silahların ilk olarak Avrupa'da geliştirildiği ve etkin kullanıldığı ileri sürülerek, bir 'askeri devrimin' gerçekleştiği ve bu sayede modern devletlerin Avrupa'da doğduğu iddia edilmiştir.² Özellikle 15. yüzyılda gelişen top teknolojisinin, Batı'da ilk 'ulus devletlerin' ortaya çıkmasını sağlayan başat etken olduğu ileri sürülmüştür.³

Bu çalışmalar arasında devlet inşasına dair kuramsal çalışmalarıyla nitelikli bir katkıda bulunan Charles Tilly olmuştur.⁴ Tilly, savaş ve vergilendirme ile devlet oluşumu arasında nedensel bir bağ olduğunu vurgulamıştır. Tarihçiye göre, ortaçağın sonlarına doğru Avrupa'da savaşlar giderek daha kitlesel ve tahripkâr bir hal almıştır. Önceleri feodal derebeylerinin silahlı maiyetleriyle rakiplerine karşı yürüttükleri yerel çatışmalar yerini monarşik yapıların profesyonel ordularıyla yaptıkları büyük ölçekli savaşlara bırakmıştır. Bu değişimde askeri harcamalar daha büyük ölçekli sermaye gerektirir olmuştur. Yerel güç odaklarının ekonomik kapasitesini aşan bu devasa askeri harcamalarını, merkezi iktidar yapıları nispeten daha kolay sağlamıştır. Bu süreçte ortaya çıkan devletler meşruiyetlerini, yargılama yetkisinin yanı sıra özellikle savaş yapma ve vergi toplama hakkı üzerine temellendirmiştir. Böylece devlete hem kaynak akışı sağlanmış hem meşru kuvvet kullanma ayrıcalığı devletin tekeline alınmıştır. Tilly, iktidarı tek elde toplamaya yarayan mali, askeri ve idari kurumların bu biçimde inşa edildiğini ileri sürmüştür.

Modern dünya tarihini Avrupa'yı merkeze alarak inceleyen çoğu Batılı yazar, 15. yüzyılda hızlanan silahlanma yarışını, ateşli silah teknolojilerini üreten ve geliştiren Avrupa devletlerinin kazandıkları söylemini geliştirmiştir. Batı'ya imtiyazlı bir konum atfeden bu yaklaşım ile 'erken modern dönemde' Avrupa'nın dünya hâkimiyetini bu sayede elde ettiği öne sürülmüştür.⁵ 20. yüzyıl Batı tarih yazıcılığının ürettiği bu varsayımlar efsanelere dönüşerek dünya tarihinin gerçekleri gibi anlatılmıştır. Özellikle Osmanlı gibi Avrupa dışındaki devletlerin tarihine dair bilgi ve yorum hataları sorgulanmadan kabul edildiği ve kopyalandığı bir neşriyat oluşmuştur.⁶

¹ Örneğin bakınız: Malcolm Vale, *War and Chivalry: Warfare and Aristocratic Culture in England, France, and Burgundy at the End of the Middle Ages*, Duckworth, London, 1981; Maurice H. Keen, "The Changing Scene: Guns, Gunpowder and Permanent Armies", Maurice Keen ed., *Medieval Warfare: A History*, Oxford Un. Press, Oxford, 1999, s. 273-291.

² Örneğin: Philippe Contamine, *Guerre, état et société à la fin du moyen âge. Etudes sur les armées des rois de France, 1337-1494*, Mouton Publ., Paris, 1972.

³ Richard Bean, "War and the Birth of the Nation State", *The Journal of Economic History*, 33/1 (1973): 203-221.

⁴ Örneğin bakınız: Charles Tilly, *Coercion, Capital, and European States, AD 990-1992*, Oxford, Blackwell, 1994.

⁵ Avrupa'nın askeri ve ekonomik büyümesinin önkoşulu olarak görülen ulus-devletin yükselişine merkezi bir önem atfeden yazarlar için bakınız: Carlo M. Cipolla, *Guns, Sails and Empires: Technological Innovation and the Early Phase of European Expansion, 1400-1700*, London, 1985; Geoffrey Parker, *The Military Revolution: Military Innovation and the Rise of West, 1500-1800*, Cambridge Un. Press, Cambridge, 1988; David Eltis, *The Military Revolution in Sixteenth-Century Europe*, Barner Noble Books, London, 1995.

⁶ Osmanlı askeri tarihi hakkında efsanevi söylemler için örneğin bakınız: Cipolla, *Guns, Sails and Empires*, s. 92-98; Eric L. Jones, *The European Miracle: Environments, Economies and Geopolitics in the History of Europe and Asia*, Cambridge Un. Press, Cambridge, 1997, s. 175-182.

Oryantalist varsayımlardan beslenen bu çalışmalarda, Osmanlı askeri tarihi Avrupa'nın antitezi olarak işlenmiştir.⁷ Diğer konularda olduğu gibi Osmanlı ateşli silah ve top teknolojileri değersizleştirilmiş, bunların Avrupa'daki gelişmelere bağımlı şekilde ortaya çıktığı iddia edilmiştir. Bu yazarlara göre Osmanlılar, Avrupa'daki teknolojik gelişmelere can damarından bağımlıydı ve hiçbir katkı sunmadan sadece Batı'yı takip etmişlerdi. Avrupa'nın teknolojik ve ticari üstünlüğü karşısında Osmanlıların kendilerini yenileyemediğine ve gerilemeye başladığına inanılmıştır. Örneğin Avrupa devletlerinin merkantilist politikaları nedeniyle Osmanlılara bilgi ve teknoloji akışının, 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sekteye uğradığı düşünülmüştür. Bu düşünce, "Osmanlı'nın çöküşü" paradigmasına dayanıyordu. Bu tezi paylaşan tarihçiler, Osmanlıların askeri sanayi için ihtiyaç duydukları teknik bilgi ve kaliteli malzemeden mahrum kaldıklarına ve askeri güçlerinin gerilemeye başladıklarına inanmışlardır.⁸

Ancak bu çalışmalar, 15. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıktığı düşünülen 'askeri devrimin', 17. yüzyılın sonuna kadar Osmanlı orduları karşısında neden kayda değer bir askeri üstünlük yaratamamış olduğunu açıklayamamışlardır.⁹ Zira Günhan Börekçi'nin çalışmasında belirttiği üzere örneğin yaylım ateşi taktiği, 'askeri devrim' teorisinde iddia edilen tezlerin tam tersine Avrupalılardan çok önce 17. yüzyılın başında Osmanlılar tarafından savaşlarda kullanılmıştı.¹⁰

Ancak Osmanlı tarihine dair basmakalıp ifadeler yaygınlaştırılmaya devam etmiştir. Örneğin uluslararası ilişkiler tarihi uzmanı meşhur İngiliz tarihçi Paul Kennedy'ye göre Osmanlılar, teknoloji geliştirememişlerdi ve Batı'nın sadece takipçisi olmuşlardı. Batı'nın yükselişi tezini işlediği meşhur kitabında Kennedy, Osmanlılara dair faraziyesini çok basit bir inanca ve denkleme dayandırmıştır. İngiliz tarihçiye göre, Osmanlı Devleti, 16. yüzyılda her ne kadar büyük bir ekonomik güç olsa da "sürekli geliştirme ve araştırma dürtüsü yalnızca Avrupa'da olduğu için Osmanlıların bilim ve askeri teknolojide geri kalmaları gayet normaldi".¹¹ Benzer söylemler Bernard Lewis gibi diğer nüfuzlu tarihçiler tarafından, 'bağnaz, ilerlemeye kapalı ve İslam kaynaklı kültürel engellerle özürülü bir Osmanlı toplumu' tanımı üzerinden sürekli yeniden üretilmiştir.¹² Fakat son yirmi yılda Gabor Agoston, Günhan Börekçi ve Salim Aydüz gibi tarihçiler, Osmanlı askeri tarihini klişe yargılarla ele alan oryantalist söylemlerin ön kabullerini ve varsayımlarını sorgulayarak yeni bilgiler ortaya koymuş, önemli ve öncül çalışmalar üretmişlerdir.¹³ Sahadaki bilgileri yenileyen

⁷ Örneğin Colin Imber, 17. yüzyılın başındaki Osmanlı-Habsburg savaşlarındaki Osmanlı askeri başarılarının önemsiz olduklarını ileri sürerek Osmanlı gerilemesi fikrini vurgulamaktadır. Bakınız: Colin Imber, *Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650. İktidarın Yapısı*, çev. Şiar Yalçın, İstanbul, Bilgi Ün. Yay., 2006, s. 86-91.

⁸ Rhoads Murphy, "The Ottoman Attitude towards the Adoption of Western Technology: The Role of the *Efrenç* Technicians in Civil and Military Applications", (ed.) Jean-Louis Bacqué-Grammont ve Paul Dumont, *Contributions à l'histoire économique et sociale de l'Empire ottoman*, Paris, 1983, s. 290-293. Benzer bir görüş için ayrıca bakınız: Halil İnalçık, "The Socio-Political Effects of the Diffusion of Firearms in the Middle East", (ed.) V.J. Parry ve M. E. Yapp, *War, Technology and Society in the Middle East*, Londra, Oxford Un. Press, 1975, s. 215-217.

⁹ Bu konunun nitelikli bir tartışması için bakınız: Özgür Koçak, *XVII. Yüzyıl Askeri Gelişimi ve Osmanlılar: 1660-1664 Osmanlı-Avusturya Savaşları*, yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012.

¹⁰ Günhan Börekçi, "A Contribution to the Military Revolution Debate: The Janissaries use of Volley Fire during the Long Ottoman-Habsburg War of 1593-1606 and the Problem of Origins," *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 59/4 (2006): 407-438.

¹¹ Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri. 16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar*, çev. Birtane Karanakçı, Ankara, İş Bankası Yayınları, 2001, s. 50.

¹² Özellikle oryantalist Bernard Lewis'in dillendirdiği Osmanlı'nın Batıya bağımlılık fikri ve İslam'ın gelişmeye kapalı muhafazakarlık varsayımı, hem kamuoyu hem alandaki çalışmalar üzerinde muazzam bir etki bırakmıştır: Bernard Lewis, *The Muslim Discovery of Europe*, New York, W. W. Norton & Company, 1982; a. y., *What Went Wrong: Western Impact and Middle Eastern Response*, New York, Oxford University Press, 2002.

¹³ Sahadaki mevcut bilinenleri özetleyen, tartışmaları konumlandıran ve yeni yaklaşımlar üreten bazı öncül ve önemli çalışmalar için, bakınız: Gabor Agoston, *Early Modern Ottoman and European Gunpowder Technology*, içinde: ed. Ekrem İhsanoğlu, *Multicultural Science in the Ottoman Empire*, Turnhout, Brepols, 2003, s. 13-27; Salim Aydüz, "Osmanlı Askerî Teknoloji Tarihi: Ateşli Silahlar", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2/4 (2004): 265-295; Gabor Agoston, *Guns for the Sultan. Military Power and the Weapon Industry in the Ottoman Empire*, Cambridge, 2005, s. 1-14; Salim Aydüz, *XV. ve XVI. Yüzyılda Tophane-i Amire ve Top Döküm Teknolojisi*, Türk Tarih Kurumu,

ve derinleştiren bu tarihçilerin çalışmalarına bir katkı sunmak amacıyla bu makalede 15. yüzyılda Osmanlı ateşli silah ve top teknolojilerinin ve Sultan II. Mehmed imgesinin Burgonya Dukalığı'nda oluşturduğu tesir ele alınacaktır.

Bilindiği üzere Fatih Sultan Mehmed'in, İstanbul'un fethinde kullandığı ağır toplar ve havan silahları müthiş etkili bir ateş gücü olarak öne çıkmıştır. Öyle ki bu gelişme, aşağıda dönemin kaynaklarında da gözlemleneceği üzere, 15. yüzyıldaki askeri çatışmaların doğasını derinden etkilemiştir. Zira Fatih devri, Osmanlı top teknolojisi açısından çok önemli sayılabilecek gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur.¹⁴ Bu makalede görüleceği üzere, İstanbul'un fethinde top ve ateşli silahların müthiş etkili bir ateş gücü olarak kullanılması Batı Avrupa'da birçok sarayda ilgi ve merak uyandırmıştır. Bunlardan birine odaklanarak bu çalışmada, 1460 ve 1467 arasında Burgonya dükünün sarayında Fatih'in yarattığı simgesel tesirinin yanı sıra Osmanlı top teknolojilerinin etkisi ve kullanımı irdelenecektir.

Tarih çalışmalarında genel eğilim, her ülkenin tarihini birbirinden ayrı tutarak ve dünya medeniyetlerini izole ederek incelemek olmuştur. Bunun aksine bu çalışmanın hareket noktası, 15. yüzyıl dünyasında farklı medeniyetler arasında karşılıklı bağlantıların veya etkileşimin olduğu düşüncesidir. Geçmişin bağlantısallığına yoğunlaşan 'dünya tarihi' yaklaşımında insanların ve nesnelerin olduğu kadar fikirlerin, bilgi ve teknolojilerin de farklı coğrafya, devletler ve kültürler arasında dolaştığı vurgulanmaktadır.¹⁵ Bu yaklaşıma dayanarak bu makalede sınırı ve kapsamı belli iki bölgede, 15. yüzyılın ikinci yarısında Burgonya ile Osmanlı devletlerinde ateşli silahların kullanımı ele alınacaktır. Daha somut olarak, Burgonya Dukalığı'nda topçuluk teknolojisinin Osmanlı Devleti'nde kullanılan modellerden hangi ölçüde ve nasıl esinlendiği incelenecektir. Mevcut çalışmalar genelde Avrupa askeri teknolojilerinin Osmanlı'ya nasıl transfer edildiği yönünde yoğunlaşmışlar ama diğer yönde Osmanlı top teknolojisinin Batı Avrupa'ya nakli konusuna pek değinmemişlerdir.¹⁶

Bu makalede Osmanlı-Burgonya etkileşimi tespit edilip, bağlamına yerleştirmek için farklı türdeki kaynaklar ele alınmıştır. Dönemin Osmanlı, Doğu Roma (Bizans) ve Burgonya kroniklerinde Osmanlı topçuluğuna dair tasvirler derlenmiştir. Bunların yanı sıra, Burgonya hazinesi mali kayıtlarından teknoloji transferi için yapılan harcamaların, topçu ustası ve zanaatkarların istihdamı gibi verilerin izleri sürülmüştür. 1450'li ve 1460'lı yıllara ait Burgonya hazinesinin mali belgelerinin çoğu yok edildiğinden, kapsayıcı bir tespit için yeterli kanıt elde etmek mümkün olmasa da bize yine de önemli bazı somut ipuçları sunmaktadır.¹⁷ Bu bulgular

Ankara, 2006; Gabor Agoston, "Firearms and Military Adaptation: The Ottomans and the European Military Revolution 1450-1800", *Journal of World History*, 25/1 (2014): 85-124; Feridun M. Emecen, "Ateşli Silahlar Çağı: Askeri Dönüşüm ve Osmanlı Ordusu," içinde: *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, Timaş Yay., İstanbul, 2010, s. 27-70.

¹⁴ Osmanlı topçu birlikleri, kullandıkları silah sayıları ve çeşitleri hakkında bilgi için bakınız: Gabor Agoston, *Top ve Tüfek. Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Gücü ve Silah Sanayisi*, çev. Tanju Akad, İstanbul, Kitap Yay., 2006, s. 44-52.

¹⁵ Dünya Tarihi yaklaşımını detaylı biçimde ele alan bazı çalışmalar için bakınız: Arif Dirlik, "Performing the World: Reality and Representation in the Making of World Histories", *Journal of World History* 16 (2005): 391-410; Jane Burbank ve Frederick Cooper, *Empires in World History: Power and the Politics of Difference*, Princeton Un. Press, Princeton, 2011; Christopher Bayly, "History and World History", Ulinka Rublack ed., *A Concise Companion to History*, Oxford Un. Press, Oxford, 2011, s. 3-25; Diego Olstein, *Thinking History Globally*, Palgrave, New York, 2014.

Örneğin Heywood'ın tartışmalı önerisine göre, Tophane Fatih tarafından kurulmamıştı, Pera'nın teslim oluşundan sonra Cenevizlilerden devralınmıştı: Colin Heywood, "Notes on the Production of Fifteenth Century Ottoman Cannon", *Proceedings of the International Symposium on Islam and Science*, Islamabad, s. 59. Agoston da genelde Avrupa'dan Osmanlı'ya olan askeri teknoloji nakline yoğunlaşmıştır: Gabor Agoston, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları*, yay. haz. Kahraman Şakul, İş Bankası Yay., İstanbul, 2017, s. 116-130.

¹⁷ Burgonya düklerinin 1458 yılından itibaren ateşli silahlar için yaptıkları harcamalarının tutulduğu hazineye ait kayıt defterleri, Fransız Devrimi sırasında birisi hariç hepsi yok edildi. Bu yetersiz ve parçalanmış durumdaki belgeler için bakınız: Pierre-Louis Garnier, "Les services de la guerre et de l'artillerie bourguignonnes d'après les archives de

sayesinde, Osmanlı Devleti'nin 15. yüzyılda askeri teknoloji açısından Avrupa devletlerinin gerisinde kaldığını öne süren oryantalist kabul, sorgulanarak bu husustaki neşriyata katkı sunmak amaçlanmıştır.

1. Burgonya Dükü'nün Topları ve Türk Etkisi

Toplar, Avrupa'da 15. yüzyıla kadar, savunma amaçlı müstahkem şehirlere ve kalelere yerleştirilmiş hantal silahlar olarak basit ve ilkel kullanımın ötesine geçmemiştir. Örneğin Burgonyalı dükler, asi bir kenti veya düşman kalesini kuşatmak istediklerinde, toplar oraya en yakın kasaba ve kaleden taşınarak getirtmişlerdir. Kuşatma altındaki yer ele geçirildikten veya kuşatmanın kaldırılmasından sonra toplar, getirildikleri kaleye geri götürülürdü. Şayet yeterli ulaşım ve taşıma araçları bulunamaz ise toplar kuşatmanın yapıldığı yerde terk edilirdi. Kısaca 1450'lere kadar Avrupa'da kuşatma ve meydan savaşında başrol hâlâ mızrak, kargı, gürz, bozdoğan, Tatar yayı, mancınık gibi geleneksel saldırı silahlarına ait olmuştur.¹⁸ Ancak İstanbul'un fethinde Osmanlıların kullandıkları topların etkinliklerinin kanıtlanması, savaşların doğasını derinden değiştirmiştir. Müthiş bir kuvvet çarpanı olarak topların önemini farkına varan Fransa ve Burgonya gibi Avrupa devletleri, 1458 yılından itibaren ordularında top ve ateşli silahları önceki dönemlere göre daha ön planda kullanmaya başlamışlardır. Yüzyılın sonlarına doğru ise toplar, askeri güç potansiyeli yüksek ateş gücü olarak Avrupa'da yapılan meydan savaşlarının mühim bir silahı olmuştur.¹⁹

Burgonya askeri tarihinde topların yükselen önemi ve 'Türk etkisi' kendisini farklı biçimlerde göstermektedir. 1458'de başlayıp 1462'ye kadar güncellenen Burgonya ordusunun ateş gücü envanterinde, taşınabilir silahlar da dâhil olmak üzere en az 495 adet farklı kalibrede silah listelenmektedir. Bu listedeki 36 adet top arasında "Türk tarzı toplar" da bulunmaktadır.²⁰ Bundan hareketle, Burgonya Dükü III. Filip'in (saltanatı 1419-1467) Osmanlı top teknolojisine hangi sebeplerle ilgi duyarak sahip olmaya çalıştığı sorusu, birbiriyle kesişen iki tarihi bağlam üzerinden ele alınabilir. İlk olarak Burgonya dükünün, topların askeri kuvvet potansiyelini kavramış ve ordusunun ateş gücünü yükseltmek için Osmanlı top teknolojiyle ilgilenmiş olmasıdır. Bir diğer bağlam ise 15. yüzyılda Batı Avrupa'da Türklere karşı haçlı ideolojisine en çok yatırım yapan hanedan Burgonya dükleri olmuştur. Bu iki amilin kesiştiği bağlam kısaca ele alınarak aşağıda incelenmiştir.

Öncelikle Osmanlı tarzında üretilmiş topların Burgonya ordusunun silah deposunda bulunması, Burgonya dükünün 'şark zevki' veya egzotik lüks eşyalara ilgisinin bir tezahürü olarak görülemez.²¹ Nitekim Türk tipi havan topu, Burgonya ordusunun savaş sahasında fiilen

¹⁸ l'ancienne Chambre des comptes des ducs de Bourgogne à Lille", *Cahiers du centre d'études d'histoire de la Défense*, 14 (2000) s. 15-16.

¹⁸ Jules Finot, *L'artillerie bourguignonne à la bataille de Monthéry*, Hachette, Paris, 2018 (orijinali 1896) s. 4-6.

¹⁹ 15. yüzyılda Fransız kraliyet ordusunda ve Burgonya Dükalığı'nda topçu silahları ve birlikleri için bakınız: Philippe Contamine, "L'artillerie royale française à la veille des guerres d'Italie", *Annales de Bretagne*, 71 (1964): 221-261; Philippe Contamine, "Les industries de guerre dans la France de la Renaissance: l'exemple de l'artillerie", *Revue Historique*, 550 (1984): 249-280; Robert D. Smith ve Kelly De Vries (ed.), *The Artillery of the Dukes of Burgundy, 1363-1477*, Boydell Press, New York, 2005; Michael Depreter, *De Gavre à Nancy (1453-1477). L'artillerie bourguignonne sur la voie de la "modernité"*, Brepols Publ., Turnhout, 2011.

²⁰ Bu tarihte Burgonya ordusunda bulunan top ve ateşli silahların bir dökümü için bakınız: Michael Depreter, *Artillerie, Artisans et Pouvoir princier dans les pays bourguignons (1450-1493)*, basılmamış doktora tezi, Brüksel, Université Libre de Bruxelles, 2014, s. 52-56.

²¹ 'Şark zevki' veya 'goût pour l'orient' tabiri, ortaçağ Avrupa dünyasında kral ve düklerin, derebeylerin, kilise seçkinleri ve yüksek devlet memurlarının konum ve itibarlarını onaylatmak ve yeniden üretmek için Doğu ürünü gösterişli lüks objelerine yaptıkları yatırımı ifade etmektedir. Bu yönüyle Doğu ürünü lüks eşyalar, seçkinlerin sosyal ayrımını ve kültürel imtiyazını, kısaca sınıfsal üstünlüğünü temsil ediyorlardı. Örneğin Burgonya dükleri ve aristokrasisi lüks 'Türk objelerine' ihtiyaçının ve saygınlığın kaynağı olarak büyük ilgi göstermişlerdir. Türk halılarının yanı sıra, 1495 yılında Burgonya Dükü IV. Filip için satın alınan Osmanlı yapımı altın ve mavi emaye ile kaplanmış gümüş at koşum takımı ile iki Türk atını Fransa Kralına hediye vermeleri için gönderilen Burgonya

kullandığı ateşli silahların listesinde bulunmaktaydı. Öyle anlaşılıyor ki bu olgu, Burgonya Dükü Filip'in haçlı ideolojisine saplantılı bağlılığı ile çelişmemektedir. Filip hem Türklere karşı haçlı seferi planlıyor, hem de 'Türk objeleri' satın alıyordu ve bu bir tezat oluşturmuyordu. Ortaçağ Avrupa'sında buna benzer çok örnek vardı. Mesela İspanya'daki Hristiyan Aragon ve Kastilya kralları, haçlı seferlerini yürütürken diğer yandan Endülü İslam sanatına ve kültür eserlerine ilgi göstermiş ve bunları koleksiyonlarına eklemişlerdir.²² Kastilya kralları gibi Burgonya dükleri de bu tutumlarını Hristiyanlık için kutsal savaşın bir uzantısı olarak meşru görmüşlerdir. İslam sanat eserleri ve lüks objeler, özellikle gücü ve saygınlığı ifade etmenin bir aracı olarak kullanılmıştır. Ayrıca bunlara sahip olmak, İslam karşısında Hristiyanlığa atfedilen kültürel ve dini üstünlük inancını simgelemek için de kullanılan bir araç olmuştur.²³ Nitekim haçlı ideolojisi önemli bir zihniyet olarak, Burgonya sarayı ve seçkinlerinin Müslüman Doğu'ya ve özellikle Osmanlı'ya bakış açılarını temelden şekillendirmiştir.²⁴ Dolayısıyla Burgonya dükünün Osmanlı topçuluğuyla ilgilenmesinin bir nedeni de Hristiyan kutsal savaş zihniyetine adanmışlığı olmuştur. Zira Burgonya Dükü III. Filip için haçlı siyaseti kullanışlı bir ideolojik araç olmuştur. Kraliyet tacını elde etmeyi arzulayan Filip, iktidarı boyunca Türklere karşı başarılı bir kutsal savaş ortaya koymaya çabalamıştır. Bu amaçla, Burgonya sarayında haçlı kültürü ve siyaseti en zirve noktasına ulaştırmıştır.²⁵

2.Haçlı İdeolojisi ve Burgonya Sarayında Sultan II. Mehmed İmgesi

Bu noktada kısa bir parantezin açılması gerekir. Dük Filip devrinde Burgonya siyasi kültürünü etkileyen önemli bir olayı dikkate almak lazım gelir. Bu hadise, Batı'da zamanın ruhunu etkileyen ve bütün Avrupa saraylarında bir şok dalgası yaratan İstanbul'un fethi olmuştur. Bu fetih üzerine, Türklere karşı haçlı seferi dini zorunluluk olarak yeniden ilan edilmiştir.²⁶ Papa Nikola, Dük Filip'e yönelmiş ve Osmanlılara karşı bir haçlı seferi düzenlemesini ve liderlik yapmasını istemiştir.²⁷ Filip, bu ortamı siyasi çıkarlarına fayda sağlayacak cazip bir fırsat olarak değerlendirmiştir. 1454 yılında Lille'deki sarayında Burgonyalı soylu ve şövalye seçkinlerini toplayarak geç ortaçağın en görkemli törenlerinden birini düzenlemiştir. Tarihe meşhur 'Sülün Yemini ve Ziyafeti' (*Banquet of the Vow of the Pheasant*) olarak geçen bu törende Filip davetlileriyle birlikte Türklere karşı haçlı seferine çıkıp, İstanbul'u ele geçirmeye dair ant

elçilerinin Osmanlı tarzında teçhizatları buna örnek gösterilebilir. Bu objelerin Osmanlı ve Burgonyalı seçkinlerin dünyaları arasında akışı, İslam ve Hristiyan medeniyetleri arasında çatışmanın yanında kültürel alışverişin de yoğun olarak devam ettiğini göstermektedir. Bakınız: Peter Stabel, "Le goût pour l'orient. Demande cosmopolite et objets de luxe à Bruges à la fin du Moyen Âge", *Histoire Urbaine*, 30/1 (2011): 21-39; Hugo van der Velden, *The Donor's Image: Gerard Loyet and the Votive Portraits of Charles the Bold*, Brepols Publ., Turnhout, 2000. Türk tekstili, halı ve çinilerin ortaçağ Flaman ressamı Hans Memling ve Jan van Eyck'in portrelerinde ihtişam ve itibarı simgeleyen nadir lüks eser olarak resmedilmesi için bakınız: Ferenc Batari, "The Memling carpets", Dirk de Vos (ed.), *Hans Memling: Essays*, Ludion Publ., Gent, 1994, s. 63-66; Susan Foister, Sue Jones ve Delphine Cool (eds.), *Investigating Jan van Eyck*, Brepols, Turnhout, 2000.

²² Mesela bakınız: Antonella L. Scorpio, "Religious Frontiers and Overlapping Cultural Borders: The Power of Personal and Political Exchanges in the Works of Alfonso X of Castile (1252-1284)", *Al-Masaq*, 23/3 (2011): 217-236.

²³ Stabel, "Le goût pour l'orient", s. 39.

²⁴ Burgonya düklerinin sarayında haçlı ideolojisine adanan kültüre ve edebiyata dair bakınız: Jacques Paviot, *La politique navale des ducs de Bourgogne, 1384-1482*, Presses Universitaires, Lille, 1995; J. Paviot, *Les ducs de Bourgogne. La croisade et l'Orient*, Presses de l'Université de Paris-Sorbonne Paris, 2003, s. 117-120; Jean Richard, "La Bourgogne des Valois et l'idée de croisade et la défense de l'Europe", ed. Marie-Thérèse Caron ve Denis Clauzel, *Le banquet du faisan*, Arras, 1997, s. 15-27.

²⁵ Paviot, *Les ducs*, s. 62-65.

²⁶ İstanbul'un fethinden hemen önce ve sonrasında Burgonya sarayı ile diğer Avrupalı devletler arasında yürütülen diplomasi trafiğinin bir dökümü için: Yvon Lacaze, "Politique 'méditerranéenne' et projets de croisade chez Philippe le Bon: de la chute de Byzance à la victoire chrétienne de Belgrade (1453-1456)", *Annales de Bourgogne* 41/161-162 (1969) s. 5-42 ve s. 81-132.

²⁷ İstanbul'un fethinin Burgonya saray çevrelerinde yarattığı etki ile 'kayıp ve düşüş' söyleminin ideolojik araç olarak kullanımına dair bir inceleme için: David J. Wrisley, "The Loss of Constantinople and Imagining Crusade at the Fifteenth-Century Court of Burgundy", *Al-Abhath* 55/6 (2007) s. 85-112.

içmiştir.²⁸ Ancak Filip, büyük bir ziyafetten oluşan bu siyasi gösterinin ötesine geçmemiş ve şatafatla yemin ettiği sefere hiçbir zaman çıkmamıştır.²⁹ Bunun yerine haçlı ideolojisini sonuna kadar kullanmıştır. Böylece Osmanlı karşıtı haçlı düşüncesi, Burgonya devlet ideolojisinin kalbinde kalıcı bir yer edinmiş ve Burgonya düklerinin halefi Habsburg hanedanının da en temel siyasi doktrini olmuştur. Fransa Krallığı ise Türklere karşı haçlı seferi konusunda bu süreçte daha temkinli ve daha az istekli olmuştur.

İlk bakışta göze çarpan bu jeopolitik çatışmaya odaklanıp kültürel etkileşimi gözden kaçırmamak gerekir. Osmanlı Devleti ile Avrupa devletleri arasındaki çatışmaya rağmen hiçbir zaman mutlak bir ayırım veya kopukluk olmamıştır. Örneğin Burgonya saray tarihçiliğinin geliştiği dönemde üretilen kroniklerde, Osmanlı Türk tesirinin izleri kolaylıkla görülebilir.³⁰ Filip devri Burgonya saray çevreleri, inşa ettikleri devlet yapısına kültürel ve ideolojik bir zemin sağlamak için resmi bir tarih üretilmişlerdir. Dük Filip bu nedenle iktidarının zirvesine ulaştığı 1450-1455 yıllarında himayesinde bulunan saray tarihçisi George Chastellain'e Burgonya hanedanının yüceltildiği ve övüldüğü, efsanelerle örülü azametli bir geçmiş yaratmasını istemiştir.³¹

Burgonya resmi tarih yazıcılığında vurgulanan 'Türk tehdidi' söyleminin yanı sıra, etkin bir Fatih imajı da dikkat çekmektedir. Örneğin Chastellain, hamisinin siyasi ihtiyaçlarını karşılamak için yazdığı kroniğinde, Filip'i Truvalı Hektor'a benzetirken, Fatih Sultan Mehmed'i de Büyük İskender'in varisi olarak sunmaktadır.³² Burgonyalı saray tarihçileri metinlerinde, Avrupa'da yaygın biçimde Türkleri Truvalılar ile aynı soya bağlayan tarih anlayışına paralel biçimde Burgonya hanedanı için benzer bir soyağacı yaratarak, Filip'i Fatih ile eşdeğerde kudretli bir konumda resmetmişlerdir.³³ Zira iktidarının zirvesinde bulunduğu sırada Filip'in başlıca ihtiyacı, hanedan kökenini efsanevi bir soy olan Truvalılarla ilişkilendirerek iktidarını desteklemek olmuştur. Nitekim köken iddiaları, destansı bir geçmişe beslenen hayranlığın ve övünmenin ötesinde siyasi ve hukuki anlamları olmuştur. Burgonyalılar gibi birçok yeni hanedan, kendilerini meşrulaştırmak ve egemenliklerini pekiştirmek için sık sık destansı veya daha ünlü atalarla bağlarını gösteren sahte soyağaçları oluşturmuşlardır.

²⁸ Bu ilginç propaganda ve ziyafete dair çok sayıda detaylı çalışmalar yapılmıştır. Örneğin bakınız: Marie-Thérèse Caron, *Les voeux du faisan, noblesse en fête, esprit de croisade. Le manuscrit français 11594 de la Bibliothèque nationale de France* (Turnhout: Brepols, 2003); Marie-Thérèse Caron ve Denis Clauzel (ed.), *Le Banquet du Faisan, 1454. l'Occident face au défi de l'Empire ottoman* (Arras: Artois Presses Université, 1997); Agathe Lafortune-Martel, *Fête noble en Bourgogne au 15e siècle: Le Banquet du Faisan (1454): Aspects politiques, sociaux et culturels* (Paris: Vrin, 1984).

²⁹ Sülün Ziyafeti etkinliğinin detaylı bir betimlemesi için bakınız: Paviot, *Les ducs de Bourgogne*, s. 128-143.

³⁰ Bu etkileşimin izleri diğer yönde, İtalyan sanatçı ve yazarlar aracılığıyla Fatih'in sarayında da görülebilir: Julian Raby, "Pride and Prejudice: Mehmed the Conqueror and the Italian Portrait Medal", *Italian Medals*. ed. Graham Pollard, National Gallery of Art, Washington, 1987, s. 171-194.

Graeme Small, *George Chastellein and The Shaping of Valois Burgundy. Political and Historical Culture at Court in the Fifteenth Century*, Royal Historical Society, London, 1997, s. 90-91. Geleneksel olarak Burgonyalı kronikçiler, hedef kitleleri olan idareci ve soylu seçkinlere seslenirken ahlaki ve siyasi bir ayna işlevi görmesi için, metinlerinde Osmanlıların gücünü ve Hıristiyan hükümdarların Osmanlılar karşısında aldıkları yenilgileri vurguluyorlardı. Bu anlatı biçiminin bir işlevi ve gayesi vardı. Avrupa devletlerine hayati bir tehdit oluşturduğu düşünülen Osmanlı Devleti'ne karşı kronik yazarları, Avrupalı seçkinleri ve kralları iç kavgalarını acilen sonlandırarak uzlaşma sağlamaları gerektiği yönünde uyarıyordu. Bu söylem, dönemin haçlı fikrinin kurucu bir unsuruydu. Kroniklerde övülen haçlı ideali, Avrupalı hükümdarlara Hıristiyan dünyası üzerindeki egemenliklerini pekiştirmelerini sağlayacak birleştirici bir mücadele biçimi olarak tavsiye edilmekteydi. Burgonyalı saray tarihçileri de Filip'i haçlı ittifakın en uygun lideri olarak sunmaktaydılar.

³² Small, *George Chastellein and The Shaping of Valois Burgundy*, s. 96-98.

³³ Türkleri Truvalılar ile aynı soya bağlayan anlatılar için bakınız: James G. Harper, "Turks as Trojans; Trojans as Turks: Visual Imagery of the Trojan War and the Politics of Cultural Identity in Fifteenth-Century Europe", ed. Ananya Kabir ve Deanne Williams, *Translating Cultures: Postcolonial Approaches to the Middle Ages*, Cambridge Un. Press, Cambridge, 2005, s. 151-179

Bu bağlamda Burgonya saray kroniklerinde var olmayan bir geçmişin kalıntılarını yaratıp ideolojik bir üstünlük elde etme çabası göze çarpmaktadır. Chastellain'in *Hektor'a Ağıt* adlı metninde öne sürdüğü biçimiyle Burgonya dükünü Büyük İskender ile eşleştirmesi ve Filip'in Truvalı kökene sahip olduğu iddiası, Osmanlı hükümdarına hem öykünerek hem de meydan okuyarak dükün seslendiği kitleyi etkilemek amacını taşımıştır.³⁴ Bir başka örnekte, 1455 yılında Fatih Sultan Mehmed adına Dük Filip'e hitaben yazıldığı iddia edilen mektupta görülebilir. Burgonya dükünü tehdit ettikten sonra Fatih'in bu şaibeli mektubu şu unvanlarla imzaladığı ileri sürülmüştür: "Kral İskender ve Truvalı Hektor'un gerçek varisi, Babil'in Sultanı, Truva'nın Kralı."³⁵

Ancak Fatih'in Burgonya dükünü muhatap almış olması dönemin güç dengeleri açısından pek mümkün gözükmemektedir. Bu mektubun sadece Almanca dilinde bir tek nüshasının olması da sahilliğine şüphe düşürmektedir. Ayrıca bu mektupta öncelikle Burgonya iç siyasi ihtiyaçlarına hizmet eden yönü dikkat çekmektedir. Bu nedenlerle dükün kançılıyansı tarafından bu mektubun üretilmiş olma ihtimali, dönemin siyasi koşullarına çok daha uygun durmaktadır. Mektupta Filip'in, devrin güçlü ve kudretli hükümdarlarından biri olan ve Latin Avrupa'nın en büyük düşmanı Sultan II. Mehmed tarafından bizzat muhataba alınarak resmedilmiş olması anlamlıdır. Namenin dükün idari işleri tarafından üretildiği düşüncesini güçlendirmektedir. Mektuptaki teşrifati düzenleyen yazar, Filip'in hanedanına meşruiyet, şan ve itibar sağlayacak bir soyağacı yaratma hassasiyeti ve çabasının şüphesiz farkında olduğunu da göstermektedir.

Bundan başka Burgonyalı tarihçi Philippe de Commynes, Osmanlı medeniyetine belli ölçülerde saygı ve ilgi göstermekteydi. *Hatıralar* adlı siyasetname tarzı kroniğinde Commynes, kendinden önceki yazarlara göre daha gerçekçi ve faydacı bir yaklaşım sergilemekteydi. "Devrimizin kahraman ve bilge hükümdarı" ve "Türklerin İmparatoru" olarak tanımladığı Sultan II. Mehmed'i görece olumlu resmetmiştir.³⁶ Her ne kadar dünyevi zevklere düşkünlüğünü iddia ederek Fatih'i eleştirmiş olsa da Commynes'in bu tenkidi Avrupalı hükümdarlara yönelttiği çok daha ağır eleştiriler kadar sert değildi. Tarihçi, Fatih'in vasiyetini gördüğünü iddia ederek, padişahın vicdanı rahatsız olduğu için son zamanlarında tebaasına koyduğu vergileri kaldırdığını, ama daha sonra halkın padişaha ısrarı üzerine vergileri ancak yeniden onayladığını aktarmıştır.³⁷ Commynes bu hikâyeyi, kendi kitesine yönelik nasihatname tarzında yazdığı metninin gayesine uyduğu için eklemiştir. Fatih'i Hristiyan hükümdarlarının örnek almaları gereken ideal bir idareci olarak resmederek şu tavsiyede bulunmaktadır: "Hristiyan prensler de tebaalarının rızası olmayan hiçbir şeyi dayatmamaları gerekir."³⁸ Burgonya saray çevrelerinde üretilen Fatih Sultan Mehmed imgesi, içeriye yönelik olmuş ve kendi siyasi ihtiyaç ve hassasiyetleri etrafında kurgulanmıştır.

3. Burgonya Dükünün Esin Kaynağı Osmanlı Topları

Burgonyalıların Osmanlı toplarıyla ilk karşılaşması Varna Savaşı'nın hemen öncesinde olmuştur. Dük Filip, haçlı ideolojisine dair yatırımının getirisini, Türklere karşı başarılı bir askeri girişimle elde etmeyi hesaplıyordu. Bu amaçla, 1444'te Osmanlılara karşı toplanan Burgonya-Venedik-Doğu Roma (Bizans) karma haçlı donanmasına önemli destek vermiştir.³⁹ Zira Vatikan,

³⁴ George Chastellain, *La complainte d'Hector: Oeuvres de Georges Chastellain*, ed. J. Kervyn de Lettenhove, vol. 6, Brüksel, F. Heussner Yay., 1863-1866, s. 168-202.

³⁵ Bu mektup hakkında bakınız: Arie J. Vanderjagt, *Qui Sa Vertu Anoblist. The Concepts of Noblesse and Chose Publique in Burgundian Political Thought*. Groningen Üniversitesi, doktora tezi, 1981, s. 24-25.

³⁶ Philippe de Commynes, *Mémoires*, tome II, ed. M. Dupont, Société de l'Histoire de France, Paris, 1843, s. 282: "En nostre temps ont aussi régné ung vaillans et saiges prince, Mehemet Ottoman, empereur des Turcs."

³⁷ Philippe de Commynes, *Mémoires*, s. 288.

³⁸ Age, s. 288.

³⁹ Fiyaskoyla sonuçlanan Burgonya armadasının Boğaziçi, Karadeniz ve Tuna'daki faaliyetlerini, filo komutanının yeğeni Burgonyalı tarihçi Jehan de Wavrin kroniğinde anlatılmaktadır. Türkçe çevirisi için bakınız: Colin Imber, *Varna Savaşı*, çev. Ayda Arel (İstanbul: Kitap Yay., 2007). Ayrıca şair ve tarihçi Za'îfi'nin Varna Gazavatnamesin'de haçlı donanmasının Vatikan desteğiyle oluşturulması ve faaliyetlerine dair bilgiler için bakınız: Gelibolulu Za'îfi, *Gazâvat-*

Filip'in haçlı siyasetini ehemmiyet veriyor ve Osmanlı'ya karşı mücadelede Burgonya'nın bir deniz gücü olarak ortaya çıkmasına dair büyük umutlar besliyordu.⁴⁰ Ancak bu haçlı girişimi fiyaskoyla sonuçlanmıştır. Boğazın her iki yakasına yerleştirilen Osmanlı topçu birlikleri haçlı donanmasını intikal yerine yaklaştırmamış ve Burgonyalı gemiler, Sultan II. Murad'ın ordusuyla birlikte Rumeli'ye geçişini uzaktan seyretmek zorunda kalmıştır. Devrin askeri uygulamalarına göre Osmanlıların buradaki en önemli başarısı, tarihte ilk defa gemi gibi hareketli hedefleri karadan toplarla koordineli çapraz ateş altına alarak etkisiz bırakmaları olmuştur.⁴¹

Gazavat-ı Sultan Murad'ın anonim yazarına göre topçu-başı Sarıca, padişahın emri üzerine denizin iki kıyısına toplar kurmuştu ve "aradan gemi değil bir kuşun dahi uçması mümkün değildi". İntikal halindeki Osmanlı ordusuna yaklaşan üç haçlı gemisinden biri batırıldı, diğerine hasar verildi, üçüncüsü de geri çekilmek zorunda kalmıştır.⁴² Devrin bir diğer Osmanlı kaynağı, şair ve tarihçi Za'ifi'nin *Gazavatname'sine* göre, Sultan II. Murad sadrazam Halil Paşa'ya haber yollayarak beş bin sipahi, dört yüz tüfekçi ve iki yüz topçu ile İstanbul Boğazı'ndaki Anadolu Kavağı karşısına gelmesini istemiştir. Padişah Göküsu'ya vardığında haçlı donanması Boğaz'ı kapatmıştı. O gece topçuların yarısı Anadolu yakasına geçti ve her iki kıyıya toplar kurulmuştu. Ertesi gün haçlı gemileri top ve tüfeklerle iki yakadan ateş altına alınıp geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Böylece II. Murad ordusuyla Rumeli kıyısına emniyetle geçmiştir.⁴³

Varna Savaşı öncesinde Boğaz'da yapılan deniz harbini anlatan çağdaş Burgonya kronikçisi Jean de Wavrin, Osmanlı ordusunun etkin şekilde kullandığı top ve ateşli silahlara dair bilgi vermektedir.⁴⁴ Dramatik ifadelerle Jean de Wavrin, Burgonya filusunun Boğaz'daki başarısızlığına gerekçe olarak kopan şiddetli fırtınayı "Tanrı'nın Türklere yardımı" olarak sunmaktadır. Yazarın ifadesiyle, "Türk topçusunun muazzam bombardımanı" karşısında çaresiz kalan Burgonya gemileri "mucize eseri" kurtulurken Bizans gemileri isabet alıp batmıştır.⁴⁵ Yenilginin müsebbibi olarak Burgonyalı kronikçi, Cenevizlileri ihanetle Bizanslı Rumları da korkaklıkla suçlamıştır. Bu anlatım biçimiyle Wavrin'in, Burgonyalı filonun komutanı ve tarihçinin amcası Walleran'ın itibarını aklamaya yönelik savunmacı bir çaba sergilediği aşıkârdır. Osmanlıların ateş üstünlüğü karşısında kayda değer bir faaliyet gösteremeyen Burgonya filosu, Karadeniz kıyılarında Ceneviz kolonilerine karşı korsanlık yaptıktan ve Tuna boyundaki bazı Osmanlı üsleriyle ufak tefek çatışmalardan sonra ülkelerine dönmüşlerdir.⁴⁶

Bu kayıtlardan anlaşıldığı üzere, 1440'lı yıllarda Osmanlılar, kalelerde, Tuna Nehri'nde ve Boğaz'da görev yapan filolarında top kullanıyorlardı ve topları hızlıca gerekli yerlere taşıyıp kuruyorlardı. Ayrıca bu dönemde rakiplerine kıyasla Osmanlı harp sanayisinin daha ileri bir seviyede olduğuna dair önemli bir başka gösterge, topçuluğun ve ateşli silahların Osmanlı daimî ordusunun önemli bir parçası olmasıydı. Zira 15. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlılar savaştıkları ordulara karşı daha organize ve düzenli bir şekilde ateşli silahları daimî ordu içinde kullanmaktaydılar. Gabor Agoston'a göre, bunun aksine Avrupa'da 17. yüzyılın ikinci yarısına

¹ *Sultan Murâd Hân*, transkr. ve yay. Mehmet Sarı, yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1994, s. 237-238, 265-278.

⁴⁰ Paviot, *La politique navale*, s. 108-111 ; Roger Degryse, "Les expéditions bourguignonnes à Rhodes, Constantinople et Ceuta", *RSDHA* 21 (1987) s. 39-41.

⁴¹ Agoston, "Firearms and Military Adaptation", s. 90.

⁴² *Gazavat-ı Sultan Murad b. Mehmed Han*, yay. Halil İnalçık ve Mevlüd Oğuz, TTKB, Ankara, 1978, s. 47-48.

⁴³ Za'ifi, *Gazâvat-ı Sultan Murâd Hân*, s. 277-278.

⁴⁴ Burgonyalı kronikçi Jean de Wavrin'in Varna Savaşı'na dair anlatımının bir analizi için bakımız: Georges Le Brusque, "Des chevaliers bourguignons dans les pays du Levant: L'expédition de Walleran de Wavrin contre les Turcs ottomans (1444-1446) dans les *Anchiennes Croniques d'Engleterre* de Jean de Wavrin", *Le Moyen Âge*, 106 (2000): 255-276.

⁴⁵ Le Brusque, "Des chevaliers bourguignons", s. 264-265.

⁴⁶ Henri Taparel, "Une episode de la politique orientale de Philippe le Bon: Les Bourguignons en Mer Noire (1440-1446)", *Annales de Bourgogne*, 55 (1983) s. 5-29.

kadar topçular orduya dâhil edilmemiştir. Savaş sırasında eğer ihtiyaç hissedilirse istenilen yere top silahları getirilmiştir. Agoston'a göre, Avrupa'da topçular zanaatkârlardı; sanatkâr ve askerler arasında geçici bir sosyal kaynaşmadan bir sosyal grup oluşturmuşlardı. Osmanlılar ise 15. yüzyılın ortalarında topçuluğu daimî ordunun önemli bir parçası olarak kullanmışlardır. Bu süreçte Osmanlı harp sanayi kurumsallaşmış ve topçuluk teknolojisi gelişmiştir.⁴⁷

Osmanlı askeri sanayisinin 15. yüzyıldaki gelişimi, çağdaş Avrupa saraylarını ve tarihçelerini etkilediği şüphesizdir. Varna Savaşı'ndan başka, özellikle İstanbul kuşatması ve fethinin tasvirleri çağdaş Avrupalı kroniklerinde ayrıntılı biçimde anlatılmıştır. Osmanlı ordusunun farklı birliklerinin tasvir edildiği bu anlatılarda özellikle topçular ayrıntılı bir şekilde betimlenmiştir.⁴⁸ Örneğin çağdaş Burgonyalı tarihçi Jacques Du Clercq kroniğinde İstanbul'un fethi sırasında kullanılan Osmanlı topları hakkında verdiği bilgilerde 'şâhi topu' şöyle tasvir etmiştir:

"Bu kuşatmada birçok ağır top, çok sayıda *culverin* (hafif top), diğer taarruz silahları ve kuşatma için kullanılan aletler vardı. Bunların arasında, elli beş gün boyunca fırtınalar koparan tek parça halinde büyük metal bir top bulunuyordu. Bu top, bin veya sekiz yüz pound ağırlığındaydı ve on iki kantar ağırlığındaki bir gülleyi her gün yüz ile yüz yirmi el atış yaparak fırlatabiliyordu. Konunun uzmanları sadece bu top için kullanılan barut miktarını elli beş ton olarak tahmin etmektedir. Ayrıca, on bin kadar da havan topu bulunmaktaydı."⁴⁹

Salim Ayduz'e göre, bu kuşatmada kullanılan en büyük toplar, 300 kantar bakırdan imal edilmişti ve 11 kantar ağırlığında gülle atmaktaydı. Bu toplar kale yakınlarına kurulan seyyar tophanelerde dökülmüştü. Böylesine büyük bir topun, seyyar bir tophane bu kadar kısa bir süre içerisinde dökülmüş olması o günün şartları göz önüne alındığında büyük bir başarı olarak değerlendirilebilir.⁵⁰ Ayrıca kronikçi Du Clercq'in belirttiği barut miktarı da o günün şartlarına göre muazzamdır. Barutun ikmalî, güllelerin teminini, top döküm teknolojisi ve tüm bunların masraflarının karşılanması kayda değer bir faaliyetti. Tüm bunlar Osmanlı harp sanayisinin kurumsallaşmış olması nedeniyle mümkün olmuştur.

Örneğin 'şâhi top' diye adlandırılan iki parçalı büyük muhasara toplarının dökümünde, Avrupa'daki muadillerinin çok öncesinde bronz veya tunç karışımının kullanılması Fatih döneminde Osmanlı top döküm teknolojisinin ileri bir seviyeye ulaştığını göstermektedir.⁵¹ Yılmaz'a göre, bu iki parçalı büyük toptan üç adet üretilmişti ve bunlar beş buçuk metre uzunluğunda, 274 cm dış çevre, 92 cm yarıçap ve 544 ile 680 kilo ağırlığında gülle atabilen toplardı. Bu bronz topların ana bileşeni bakır ve kalay metallere oluşuyordu. Fatih devrinde, sağlam ve dayanıklı top üretimi için pirinç ve demir döküm yerine daha kaliteli olan tunç malzeme tercih edilmiştir.⁵²

İstanbul kuşatmasında kullanılan şâhi topun yapımı, şekli ve işleyişi hakkında bazı teknik bilgileri, Doğu Roma tarihçisi Kritovulos da eserinde etraflıca anlatmıştır.⁵³ Kritovulos'a göre, top ustaları Sultan II. Mehmed'e kentin surlarını kolaylıkla yıkabilecek bir top yaptırmasını önermişlerdi. Bu topun imalatı çok miktarda bronz gerektiriyordu ve pahalıya mal olacaktı.

⁴⁷ Nitekim Venedik ve Macaristan gibi Osmanlıların en önemli hasımları topçuluğu kullanıyor olmaları nedeniyle Osmanlılar için de aynı savaş teknolojisine sahip olmak bir zorunluluktur. Bakınız: Agoston, *Guns for the Sultan. Military Power and the Weapon Industry in the Ottoman Empire*, 63-64, 166-172, 192-195.

⁴⁸ Örneğin Fransa Kralı VII. Şarl'ın saray tarihçisi Jean Chartier kroniğinde, İstanbul kuşatmasının ve fethinin geniş bir özetini olayların tanığı Floransalı Jacques Tetaldi'nin anlatısına dayanarak aktarmaktadır, bakınız: Jean Chartier, *Chronique de Charles VII, roi de France*, yay. A. Vallet de Viriville, 3. cilt, Paris, 1858, s. 20-41.

⁴⁹ Jacques Du Clercq, *Choix de chroniques et mémoires sur l'histoire de France (15e siècle)*, yay. haz. Jean A.C. Buchon, Paris: A. Desrez, 1838, s. 80.

⁵⁰ Ayduz, "Osmanlı Askerî Teknoloji Tarihi", s. 271.

⁵¹ Fevzi Yılmaz, "Fatih Sultan Mehmet Dönemi Topları ve Değişen Üretim Paradigması", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 4 (2014) s. 220.

⁵² Agm, s. 223. Top dökümünde bakır kullanımı için ayrıca bakınız: Ayduz, *XV. ve XVI. Yüzyılda Tophane-i Amire*, s. 226-228, 334-336.

⁵³ Kritovulos, *Kritovulos Tarihi*, çev. Ari Çokona, İş Bankası Yay., İstanbul, 2018, s. 52-57.

Ustaların ihtiyaçları cömertçe karşılanarak, “duyanlara imkânsız ve inanılması zor, görenlere korkunç gelen bir top” yapılmıştır.⁵⁴ Kritovulos, topun namlusunu 9,36 metre, namlunun çapını 89 cm, barut haznesinin çapı 30 cm ve namlunun kalınlığını 25 cm olarak tarif etmiştir. Bu devasa kütle, iç ve dış kalıp olarak iki ayrı kalıptan hazırlanmıştır. İki kalıp arasındaki mesafe her yerde aynı bırakılmış ve aradaki boşluğa bakır dökülmüştü. Bakırın ağırlığını kaldırabilmesi ve topun kırılmaması için toprak ve taşlarla desteklenmiştir. Ayrıca Kritovulos, topun imal edildiği seygar tophanenin yakınına, bakırı eritmek için iki dayanıklı ocak yapıldığını aktarmıştır.⁵⁵

Doğu Roma tarihçisi devamında topun yapılışını şöyle tarif etmiştir. Kurulan ocakların çevresine, üç gün aralıksız hava üfleyerek sürekli ateş üretmeyi sağlayan büyük körükler yerleştirilmiştir. Yaklaşık 30 ton bakır eritilerek sıvıya dönüştükten sonra ocakların ağızları açılmış ve bu sıvı borularla iki kalıbın arasındaki boşluğa dökülmüştür. Metalin soğumasıyla da iç ve dış kalıplar çıkarılmış, her iki tarafı kazılıp eğelenmiştir.⁵⁶ Bundan başka Kritovulos, topun işleyişini ve etkisini de anlatmıştır. Topun bütün arka haznesi barutla doldurularak iyice sıkıştırılmıştır. Taş güllenin yerleştirileceği ikinci oluğa sert tahtadan yapılmış büyük bir kazık koyularak demir çubuklarla topun içine çakılmıştır. Sonra taş gülle, kazığa dayanana kadar topun içine itilir ve etrafı sıkıca sarılmıştır. Devamında top, çeşitli teknik hesap ve orantılarla ayarı yapılarak istenen hedefe doğru yöneltilmiştir. Barutun ateşlenmesinden sonra topa uygulanan basıncın şiddetiyle oynayarak hedefini kaçırmaması için top altından ve üstünden iyice desteklenmiştir. Nihayet arkasındaki küçük bir fitil tutuşturularak barut ateşlendiğinde:

“Müthiş bir uğultu kopar, altındaki toprak çok uzak mesafelere kadar titrer ve kulakları sağır edici bir ses duyulur. Sonra, içeriden gelen sıcak ve kuru havanın basıncıyla itilen kazık, muazzam bir şimşek gibi korkunç bir gürültüyle alevler çıkararak önündeki taşı şiddetli basınçla ileri savurur. Büyük bir hızla surlara çarpan taş, surları sallayarak yıkar, saçılan parçalar etrafta bulunanları ezer. (...) Eski kral ve komutanların sahip olmadığı, hatta bilmedikleri bu silah işte böyle inanılmaz ve tasavvur edilemez bir şeydir. Sahip olsalardı eğer, hiçbir şey onlara direnemeyecekti, en sağlam surları aşmak için bunca teçhizata ihtiyaç duymayacaklardı. (...) Ancak bu toplar eskiden yoktu. Toplar karşılarında çıkan her şeyi temellerine kadar yıkıyor, herkes onlara boyun eğiyor.”⁵⁷

Görüldüğü üzere çağdaş Doğu Roma, Burgonya ve Fransız kronik yazarları, İstanbul’un sağlam savunma sisteminin aşılmasında Osmanlı toplarının belirleyici bir rol oynadıklarını vurgulamışlardır. Özellikle İstanbul’un fethinde Osmanlıların ağır top ve havan silahlarını müthiş etkili bir ateş gücü olarak kullanması, 15. yüzyıldaki askeri çatışmaların doğasını derinden etkilemişti. Diğer yandan bazı araştırmacılar, kuşatmalarda kullanılan Osmanlı toplarının ‘korkunç sesleriyle’ sadece psikolojik etki yarattıklarını ve surları yıkmaya yönelik oldukları için savaşların kaderini belirleyici bir tesir yapmadıklarını ileri sürmüşlerdir.⁵⁸ Oysa yukarıda görüldüğü gibi, toplarla Osmanlılar Boğazlardaki deniz trafiğini denetim altında tutmuşlardır. Sultan II. Murad ordusuyla Boğaz’ı topçuların çapraz ateş desteğiyle geçebilmiştir. Bu olay, Varna Savaşı’nın ve bütün Osmanlı tarihinin kaderini belirlemiştir. Eğer Boğaz’daki bu mücadelede muvaffak olunamasa, Rumeli’de Osmanlı varlığı tamamıyla yok edilip tarihe karışmış olurdu.

Burgonyalı kronikçi George Chastellain, Macar kralının Burgonya düküne yolladığı ‘zafername’ tarzındaki mektubuna dayanarak, Belgrad muhasarasında (1456) kullanılan topların etkisini şöyle aktarmıştır: “*Türklerin imparatoru, ordusu ve toplarıyla kenti öylesine bir kuvvetle muhasara*

⁵⁴ Kritovulos, s. 53.

⁵⁵ Age, s. 54.

⁵⁶ Age, s. 54.

⁵⁷ Age, s. 55-56.

⁵⁸ Halil İnalcık, “David Ayalon’un *Gunpowder and Firearms in the Mamluk Kingdom* adlı kitabının tanıtım yazısı”, *TTK Belleten*, 83 (1957) s. 505; Kelly De Vries, “Gunpowder Weapons at the Siege of Constantinople, 1453”, (ed.) Yaacov Lev, *War and Society in the Eastern Mediterranean, 7th-15th Centuries*, Brill, Leiden, 1997, s. 349-350. Fatih devri Osmanlı topçusunun tarihi değerini düşürmeye yönelik önyargılı bir yaklaşım sergileyen De Vries’in Fatih’in döktürdüğü topların Avrupalı kralları etkilemediği iddiası pek mümkün gözükmemektedir. Nitekim tam tersi kanıtlar vardır.

etmişti ki böyle bir şey daha önce ne görüldü ne işitildi ne de tasavvur edilebilirdi. Topların ateşiyle Belgrad'ın sağlam kalesi tamamıyla yok edildi (...) o görkemli kaleden geriye yerle bir edilen surların temelleri kaldı.”⁵⁹ Chastellain sonrasında ansızın saldıran Macar atlıları karşısında Osmanlı ordusunun hızla geri çekilmek zorunda kaldığını ve Türk toplarının Macarların eline geçtiğini yazmıştır. Macar karşı taarruzuyla yapılan meydan savaşını ve Osmanlı ricatını Chastellain, metnin retorik ve ideolojik hedeflerine uygun propaganda maksadıyla, “Tanrı'nın bir lütfu ve desteğiyle gerçekleşen ilahi bir yargı” ifadesiyle tanımlamıştır.⁶⁰ Her ne kadar Belgrad kuşatması başarısız olsa da Burgonyalı tarihçinin nazarında Osmanlı topçusu itibar ve şöhretinden pek bir şey kaybetmemiştir. Zira Chastellain, Osmanlı topçusunun dövdüğü surları yerle bir etmesini daha önce hiç görülmemiş üstün bir başarı olarak değerlendirmiştir.

Chastellain'in Osmanlı topçuluğu hakkındaki izlenimini muhtemelen hamisi Dük Filip de paylaşıyordu. Bu nedenle Filip kendi topçu birliğini oluştururken Osmanlı topçuluğunu örnek model olarak benimsemiştir. İstanbul'un fethinde Osmanlı topçularının ortaya koyduğu başarı, diğer Batılı hükümdarlar gibi Filip'i de şüphesiz etkilemişti. Nitekim Burgonya Dükü Filip, iktidarı paylaşmak zorunda olduğu yerel güçleri tedricen bertaraf ederek iktidarını sağlamlaştırmayı hedefliyordu. Dük Filip, Burgonya'nın iç siyasi koşullarını şekillendiren güç dengeleri bağlamında bazı kentlere sözünü geçirmekte zorlanıyordu. Gent ve Bruges gibi zengin ve bağımsız büyük şehirler, Filip'in hukuki ve mali denetimi altına girmeye karşı direniyorlardı.⁶¹ Dükün merkezi idareyi güçlendirmeye yönelik girişimleri, büyük şehirlerdeki zanaatkarların ve yerel seçkinlerin çıkarlarına ters düşen çatışmacı bir siyasetti. Bu nedenle Filip'in denetimi artırma ve vergilendirme baskısına karşı, farklı kentlerde art arda şiddetli isyanlar patlak verdi. Filip, bu ayaklanmaları acımasızca bastırmak ve asi bir şehrin surlarını yıkıp halkını cezalandırmak için topçuların ateş gücüne ihtiyaç duymuştur.⁶²

Burgonya dükünün sarayında topçuluğun önemi, bir isyan vesilesiyle çok daha görünür hale gelmiştir. 1449'da dükün baskıcı siyasetine karşı Gent şehri ve çevre kasabaları büyük bir isyan başlatmıştı. Uzun bir mücadele sonucunda 1453 yılında, Gent isyanı Gavere Savaşı'nda bastırıldı. Dükün topçuları bu savaşta belirleyici bir başarı gösterdiler. İsyancı milislerin ellerinde de toplar vardı, fakat Filip'in ordusundaki topların ateş ve tahrip gücü çok daha yüksekti.⁶³ Böylece daha etkili toplara sahip olan ve olmayanlar arasındaki kuvvet dengesizliği savaşın sonucunu belirleyen önemli bir etken olmuştur. Top kullanımı açısından önemli bir kavşak olan İstanbul'un fethi ve Gavere Savaşı'ndan sonra 1453'ten itibaren Burgonya sarayında topçuluğun önemine ve potansiyeline dair farkındalık artmıştır. Dük Filip ve çevresi topçu gücünü geliştirmeye ve performansını artırmaya yönelik teknolojik yenilik arayışına ve ithaline girişmişlerdir.⁶⁴ Bu bağlamda Filip'in ilgisi Osmanlı top teknolojisine yönelmiştir.

⁵⁹ George Chastellain, *Oeuvres* – 3. cilt, yay. haz. Kervyn de Lettenhove ve Joseph B.M. Constantin, Brüksel: F. Heussner, 1863-1866, s. 114.

⁶⁰ Chastellain, *Oeuvres*, s. 114.

⁶¹ Wim Blockmans ve Walter Prevenier, *The Promised Lands. The Low Countries Under the Burgundian Rule, 1369-1530*, Philadelphia: PENN, 1999, s. 114-122 ve s. 142-150.

⁶² Richard Vaughan, *Philip the Good. The Apogee of the Burgundian State*, Londra: Longman, 1970, s. 85-95; Blockmans ve Prevenier, *The Low Countries*, s. 124-132. Wim Blockmans, “La Répression de révoltes urbaines comme méthode de centralisation dans les Pays-Bas bourguignons”, *PCEEB* 28 (1988) 5-9.

⁶³ Bu isyanla ilgili, bakınız: Jelle Haemers, *De Gentse Opstand (1449-1453). De strijd tussen rivaliserende netwerken om het stedelijke kapitaal*, Kortrijk, Heule, 2004. Yapılan savaşta topçuların önemi için bakınız: Kelly De Vries, “The Walls Come Tumbling Down: The Campaigns of Philip the Good and the Myth of Fortification Vulnerability to Early Gunpowder Weapons”, (ed.) Andrew Villalon ve Donald J. Kagay, *The Hundred Years War. A Wider Focus*, Leiden, Brill, 2005, s. 438-442.

⁶⁴ Michael Depreter, “A la Façon de Turquie. Philippe le Bon et l'artillerie ottomane: de l'admiration à la désillusion?”, *Pays bourguignons et Orient: diplomatie, conflits, pèlerinages, échanges (XIVe-XVIe siècles)*, Publication du Centre européen d'études bourguignonnes, Neuchâtel, 2016, s. 135-136.

4.Osmanlı Top Teknolojisinin Batı Avrupa'ya Transferi

Avrupa-merkezci tarih yazımı, Osmanlıların askeri teknolojilerini kurumsal bir sistem içinde üretmiş olduklarını ve geniş üretim hacimlerine ulaşan bir savaş sanayisine sahip olduklarını uzun süre görmezden gelmiştir.⁶⁵ Bu sorunlu bir yaklaşımdır, zira Batı'nın üstünlüğünü savunan 'Avrupa icat eder diğerleri taklit eder' önermesine dayanmıştır. Ancak Avrupa'nın teknolojik üstünlüğünün 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başladığını savunan Carlo Cipolla gibi tarihçilerin iddiaları eleştiri toplamaya başlamış ve tam tersi yönde tarihi olgular giderek görünür hale gelmiştir.⁶⁶ Nitekim bu çalışmada görüleceği gibi, 1450'lerde Batı Avrupalı top ustaları ve hükümdarlar, Osmanlı savaş teknolojisini geriden takip ediyorlardı ve bu 'yabancı teknolojiyi' ithal ve taklit etmenin arayışı içindeydiler.

Çin'de barutun icat edilmesinden sonra geliştirilen ateşli silahların bilgisine daha yakın olan Osmanlılar, top teknolojisini Avrupa ile en azından eş zamanlı kullanmaya başladığı söylenebilir.⁶⁷ Harp sanayisine pragmatik yaklaşımları sayesinde Osmanlılar, 14. yüzyıldan itibaren ateşli silah ve top teknolojisini kullanıyorlardı. Yeniçerilerin ilk defa 1389'da Kosova Savaşı sırasında ateşli silahları kullandıkları kaynaklarda aktarılmaktadır.⁶⁸ Fatih devrinde ise toplar daha da geliştirilmiştir.⁶⁹ Bu süreçte Osmanlı padişahları, hem doğudan hem batıdan gelen uzmanları istihdam ederek mevcut küresel bilgi ve teknoloji akışından yararlanmışlardır.⁷⁰ Zira esnek tavırları ve dini hoşgörülerini sayesinde Osmanlılar, sanat sahibi gayrimüslim zanaatkarların imparatorluğa göçlerini teşvik ediyorlardı. Gerek görüldüğünde ise bazı askeri uzmanlar ve zanaatkarlar zorunlu iskân ile Edirne ve İstanbul'a yerleştirilmiştir.⁷¹ Top ve ateşli silahların Osmanlı askeri sistemine dâhil edilip kullanılması için gerekli olan harp sanayiinin kurumsallaşması da eşzamanlı gerçekleşti.⁷² Dolayısıyla yeni teknoloji arayışı, seri üretim imkânları ve hammadde teminiyle bütünleşince Osmanlı Devleti 15. yüzyılın ortalarında, Avrupa devletlerine göre daha etkin bir askeri sistem tesis etmiştir.⁷³ Osmanlı ordusunun ateş gücünün etkinliği, yukarıda alıntılanan Bizans ve Burgonya kronik yazarları tarafından da kabul edilmektedir.

Belirtildiği gibi, Dük Filip ve çevresi 1457'den itibaren Burgonya ordusunun ateş gücünü geliştirmek için çaba sarf ediyordu. Burgonya'da bu dönemde birçok ithal top bulunmaktaydı.⁷⁴ Bundan başka Dük Filip, ustalarından 'Türk tarzı' bir top yapmalarını istemiş ve bu yönde bazı girişimler olmuştu. Özellikle 1457'den itibaren Burgonya ordusunun silah envanterinde bronz topların sayısının giderek arttığı görülmektedir.⁷⁵ Batı Avrupa'da bu devirde daha yeni görülen demir döküm ve bronz topların, Osmanlı topçuluğundan esinlenerek dökülmeye başladığı

⁶⁵ Jonathan Grant, "Rethinking the Ottoman 'Decline': Military Technology Diffusion in the Ottoman Empire, Fifteenth to Eighteenth Centuries", *Journal of World History*, X/1 (1999) s. 179-201.

⁶⁶ Cipolla, *Guns, Sails and Empires*, s. 92-98. Bu oryantalist iddiaların bir eleştirisi için: Agoston, "Firearms and Military Adaptation", s. 85-89.

⁶⁷ Barutun Çin'de icadı ve ilk top teknolojisinin tasviri için bakınız: Joseph Needham, *Gunpowder as the Fourth Power, East and West*, Hong Kong Un. Press, 1985, s. 14-16.

⁶⁸ İsmail H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapukulu Ocakları, c. II*, Ankara, TTK Yay., 1988, s. 35.

⁶⁹ Gabor Agoston, "Osmanlı'larda Askeri Güç ve Silah Endüstrisi", *Osmanlı Askeri Tarihi*, Bilim ve Sanat Vakfı, TAM Notlar, İstanbul, 2011, s. 8-9.

⁷⁰ Salim Aydüz, "XIV-XVI. Asırlarda Avrupa Ateşli Silah Teknolojisinin Osmanlılara Aktarılmasında Rol Oynayan Avrupalı Teknisyenler (*Taife-i Efrenciyan*)", *Bellekten*, LXII/235 (1998): 779-830.

⁷¹ Agoston, *Guns for the Sultan*, s. 43-46.

⁷² *Tophane-i Amire*'nin kuruluşu, finansmanı ve işleyişi için bakınız: Salim Aydüz, *XV. ve XVI. Yüzyılda Tophane-i Amire ve Top Döküm Teknolojisi*.

⁷³ Küresel bilgi ve teknoloji akışı bağlamında, *Tophane-i Amire*'de önemli teknolojik gelişmeler kaydedildi.

Bakınız: Aydüz, *XV. ve XVI. Yüzyılda Tophane-i Amire*, s. 140-160; Agoston, "Osmanlı'larda Askeri Güç ve Silah Endüstrisi", s. 10.

⁷⁴ Depreter, *Artillerie, Artisans et Pouvoir princier dans les pays bourguignons*, s. 65-68.

⁷⁵ Depreter, *Artillerie, Artisans et Pouvoir*, s. 79-83.

anlaşmaktadır. Ancak Burgonyalı top ustaları, Osmanlı top teknolojilerine dair bilgiye tam hâkim olmadıkları nedeniyle 'Türk tarzında' top modellerini taklit etmişlerdi. Zira top döküm ustalığı tecrübe edilerek kazanılan bir beceriydi.

Burada akla şu soru gelmektedir: Osmanlı top teknolojisine dair bilgiler Burgonya topraklarına nasıl ulaşmış olabilir? Şayet 'askeri gizlilik' fikri dikkate alınır, Fatih'in bu hassas silahın bilgilerini, kendisini haçlıların lideri olarak gören Burgonya düküyle paylaşmış olması anlamsızdır. Diğer yandan bu bilgilerin, Osmanlı topraklarında teknolojik casusluk faaliyetiyle elde edildiğine dair hiçbir kayıt da bulunmamaktadır. En makul açıklama, uluslararası insan akışı ve bilgi aktarımı bağlamında kurgulanabilir. Osmanlı top teknolojisine dair bilgilerin, bu malumata sahip usta ve zanaatkarların Osmanlı topraklarından Batı Avrupa'ya tedricen gidip gelmeleriyle yaygınlaştığı akla daha yakın gelmektedir. Zira geçmişte ve 15. yüzyılda insanların kültürlerarası hareketliliği ve bilginin akışı siyasi sınırlar tarafından belirlenip kısıtlanmamaktaydı. Bu devirde dahi belli düzeyde bir 'küreselleşme' olgusundan, yani insan ve bilgi akışından bahsedilebilir.⁷⁶

Birçok top ustası, en cazip ücret teklifini yapan hükümdarın hizmetine girebilmekteydi. Fatih'in hizmetinde çalışmış ve İstanbul muhasarasına katılmış olan yabancı uzmanlar arasında en meşhur olanı Macar top ustası Orban idi. Doğu Roma tarihçisi Dukas'a göre, Orban önce Doğu Roma imparatoruna becerisini sunmuştur. Ancak Romalılar istediği ücreti vermeyince Orban, Edirne'ye giderek Sultan II. Mehmed'in hizmetine girmiştir.⁷⁷ Öte yandan 1460 ile 1480 yılları arasında Fatih'in hizmetinde top döken Nürnbergli Jörg, Almanya'ya döndüğünde Türklerden öğrendiği top dökümünde kullanılan yüksek fırın teknolojisini Frankfurt'a taşımıştır.⁷⁸ Yabancı askeri uzmanları ve zanaatkarları işe almak elbette Osmanlılara özgü değildi; bu daha ziyade Avrupa'da oturmuş bir olguydu. İleri teknolojiyi temsil ettiği düşünülen ülkelerden yabancı zanaatkar istihdam etmek Avrupalı hükümdarlar için yeni teknolojiye sahip olmanın vaz geçilmez bir yolu olmuştur.⁷⁹ Aşağıda daha detaylı görüleceği gibi, Burgonya dükü de muhtemelen İtalyan asıllı bir top ustasını işe alarak Osmanlı tarzı toplar döktürmüştür. Sonuç itibarıyla erken modern dönemde Osmanlı ile Avrupa arasında karşılıklı teknoloji transferi ve bilgi alışverişi gerçekleşmekteydi.

Bu bağlamda Burgonyalılar, Macarlar aracılığıyla Osmanlı topları hakkında bazı genel bilgilere ulaşmış olabilirler. Nitekim 1456'da başarısız olan Belgrad kuşatmasından sonra Osmanlı topları Macarların eline geçmişti. Ancak Macarların bu toplardan bazılarını Burgonyalılara yolladıklarına dair hiçbir kayıt bulunmamaktadır. Muhtemelen silahların çapı, boyutu, ağırlığı ve malzemesine dair bazı genel bilgileri vermiş olabilirler. Bundan başka, Osmanlı Devleti ile siyasi ve ticari ilişkileri nedeniyle sürekli temas halinde olan İtalyan devletleri veya Vatikan aracılığıyla Osmanlı topçuluğu hakkında Burgonya'ya bilgi akışı da olmuş olabilir. Diğer yandan Burgonya düküne müttefiklerinin yolladıkları hediyeler aracılığıyla, Osmanlı'da geliştirilen bazı ateşli silah ürünleri Burgonya'ya girmiş olabilir. Örneğin 1455'te Fransa Kralı Louis, devrin çok yeni ateşli silah türü olan bakır bir topu Filip'e bağış olarak yollamıştı. 1458'de Filip'e bir başka müttefikinden Osmanlı yapımı iki adet demir döküm havan topu hediye olarak

⁷⁶ Örneğin Çin kaynaklarına göre, 16. yüzyılın başlarında ilk yivli tüfekler Çin'e Türkler aracılığıyla ulaşmıştı. Shih-Chen'in kroniğinde Türk tüfeği, Portekiz ve Japon muadillerinden daha kullanışlı, menzili daha uzun ve tahrip etkisi daha yüksek olarak tasvir edilmektedir. Bakınız: Joseph Needham, *Science and Civilisation in China. Volume 5: Chemistry and Chemical Technology. Part 7. Military Technology: The Gunpowder Epic*, Cambridge University Press, Cambridge, 1987, s. 440-443.

⁷⁷ Dukas, *İstanbul'un Fethi. Dukas Kroniği*, çev. V. Mirmiroğlu, Kabalcı, İstanbul, 2013, s. 171.

⁷⁸ Joseph Needham, *The Development of Iron and Steel Technology in China*, Newcomen Society Press, London, 1964, s. 22.

⁷⁹ Agoston, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar*, s. 23.

gelmişti. Bu dönemde Avrupa’da, demir döküm toplar nadir silahlardı ve Burgonya’da ancak 15. yüzyılın ikinci yarısından sonra kullanılmaya başlanmıştı.⁸⁰

Osmanlı top teknolojisinin Burgonya’ya nasıl aktarıldığı sorusuna kesin bir yanıt vermek mümkün değildir. Ancak 1460-1461 yıllarında bizzat Dük Filip’in vazifelendirmesiyle, Türk tarzı bir topun Jacquemin de Lespine tarafından döküldüğü kayıtlara geçmiştir. Burgonya saray harcamaları defterlerinde tutulan kayda göre, bu özel görev için Lespine’ye, diğer top döküm ustalarına ödenen maaşın iki katı miktarında yıllık bin sterlin tutarında bir ödeme yapılmıştı.⁸¹ Bu gayet yüksek maaş hem vazifesinin önemini hem de Lespine’nin diğer meslektaşlarına kıyasla istisnai (Osmanlı topuna dair) bilgi ve becerilere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Lespine’nin ilk Türk tarzı topu, Ekim 1461’de Brüksel’deki atölyesinde ürettiği düşünülmektedir. Lespine’nin hayat hikâyesi ve ustalık eğitimini nerede ve nasıl kazandığı hakkında ne yazık ki malumat bulunmamaktadır. Şahsi temasları, yaptığı geziler ve mesleki ziyaretler vesilesiyle, Osmanlı top teknolojisi hakkında bilgi ve deneyim edinmiş olabilir. Lespine’nin İtalyan asıllı olması da kuvvetli bir ihtimaldir. Osmanlı toplarına dair bilgisini, imparatorluktan gelen bazı kalfa veya tanıdıkları aracılığıyla öğrenmiş olabilirdi. Zira bu devirde top ustaları bir tür girişimci gibi, sipariş aldıkları işe uygun bilgi ve beceriye sahip kalfa ve çırakları istihdam edip maaşlarını kendi cebinden ödüyorlardı. Maalesef Burgonya sarayının top ustalarıyla yaptığı sözleşme metinlerinde, ustaların işe aldığı kalfa ve çırakların isimleri belirtilmemiştir. Bu nedenle arşiv kayıtlarında bu insanlara dair bilgi bulmak mümkün değildir.⁸²

Hülasa Burgonya dükünün talimatı üzerine usta Jacquemin de Lespine’nin döküdüğü 1.466 kilo ağırlığındaki hafif top, Burgonya’da üretilen ilk bronz top niteliğini taşımaktadır. Öncesindeki mevcut top ve havanların malzemesi üst üste bindirilmiş, daha ucuza mal olan demir döküm halkalardan üretilmişti.⁸³ Demirden yapılan toplar, kullanım sırasında çabuk ısınıp patlayabiliyor ve askerlerin telef olmasına neden oluyordu. Bu nedenle düşük emniyetli ve çok az güvenilir silahlardı. Lespine’nin Osmanlı teknolojisini taklit ederek topu tek parça ve bronz malzemenin dökmesi, silahın direnç seviyesini yükselterek dayanıklı ve güvenilir olmasını sağlamıştı. Bundan başka top namlusunun kalibresi Burgonya’da mevcut silahlardan daha yüksekti. Zira bu yeni üretilen topun attığı taş mermilerin çapı yaklaşık 36 cm olmalıydı ki bu oran mevcut eski toplarda kullanılan 15 ila 30 cm çapındaki mermilerden daha yüksekti. Burgonyalı usta, benzer özelliklere sahip olan yaklaşık 1.550 kilo ağırlığında ve 36 cm namlu kalibresinde bir başka top daha dökümüştür.⁸⁴ Böylesi yüksek kalibreli toplar için silaha daha çok barut yüklenmesi gerekiyordu ve her ateşlemeyle artan sıcaklığa karşı topun direncinin dayanıklı ve emniyetli olması gerekirdi.

Dolayısıyla Lespine tarafından dökülen bu bronz toplar, Burgonya savaş sanayisi açısından teknolojik bir yenilik ve başarıydı. Bunlar çok daha kaliteli ve emniyetli silahlardı ve yenilikçi özellikleriyle Osmanlı top teknolojisini taklit edildiğini göstermekteydiler.⁸⁵ Filip döneminde tutulan Burgonya ordusu silah envanterinde benzer üçüncü bir top daha listelenmiştir. 1457-1458 yıllarında Filip, nakliyyeye uygun olması için birbirine vidalanmış üç parçalı büyük bronz bir topun üretilmesi için talimat vermişti. Bu Fatih devri ‘şahi toplarını’ model alan bir girişimdi. Böylece

⁸⁰ Vaughan, *Philip the Good*, s. 288-292.

⁸¹ Depreter, *Artillerie, Artisans et Pouvoir princier dans les pays bourguignons*, s. 255-256.

⁸² Depreter, “*A la Façon de Turquie*”, s. 137.

⁸³ Depreter, *agm*, s. 139.

⁸⁴ Depreter, *agm*, s. 140.

⁸⁵ Bu kalibrede üretilen bronz Osmanlı topları için bakınız: Agoston, *Guns for the Sultan*, s. 198-199; Alan Williams, “Ottoman Military Technology. The Metallurgy of Turkish Armour”, içinde: *War and Society in the Eastern Mediterranean*, ed. Y. Lev, Brill, Leiden, 1997, s. 363-365. Örneğin 1464’te Sultan II. Mehmed için dökülen bir topun kimyasal analizinde silahın yüzde 10,15 kalay ve yüzde 89,58 bakır içeren bronzdan üretildiğini göstermiştir.

yaklaşık 14,5 ton ağırlığında ve 421,84 milimetre kalibresiyle dükün sahip olduğu en büyük ve ağır bronz top yine Lespine tarafından üretilmişti.⁸⁶

Burgonya dükünün silah envanterine göre, 1461'de Osmanlı modeline göre bu üç bronz top dökülmüştür. Depreter, üretimin devam etmediğini varsayarak Osmanlı topçuluğunun Burgonya silah sanayisi üzerinde bıraktığı etkinin sınırlı ve niteliklerinin gölgede kaldığını düşünmektedir.⁸⁷ Fakat yukarda belirtildiği gibi, 1450'li ve 1460'lı yıllara ait Burgonya hazinesinin mali belgelerinin çoğu Fransız İhtilali sırasında yok edildiği için bu eksik belgelerden kapsayıcı ve kesin bir yorum için yeterli kanıt elde etmek mümkün değildir. Ayrıca Depreter'in gözden kaçırdığı önemli bir başka husus daha var. Dük Filip'in 1467'de ölümünden sonra Burgonya harp sanayisi sürekliliğini kaybederek bir duraklama içine girmiştir. Fransa ile ilişkilerini yumuşatmak isteyen yeni Dük Şarl, topçuluk alanındaki deneyleri durdurmuş ve geleneksel demir top üretimine geri dönmüştür. Dük Şarl'ın 1470'lerde dönüştürdüğü silahlanma projesiyle daha küçük ve taşınması kolay olan hafif demir toplar üretilmiştir. Babasının vizyonuna sahip olmayan Şarl, topların ateş gücünü etkisiz bir şekilde kullanmıştır. Bu ihmalinin bedelini 1477'de Nancy Savaşı'nda hayatına mal olmasıyla ödemiştir ve Burgonya Dukalığı da bağımsızlığını kaybetmiştir.⁸⁸

Osmanlı top teknolojisinin Burgonya üzerindeki etkisinin niceliği büyük oranda Burgonya Dukalığı'nın kısa ömürlü kalmasıyla ilgili olmuştur. Dük Filip'in geliştirmeye çalıştığı savaş sanayisi, oğlu Şarl'ın 1477'de ölümünden sonra yaşanan hanedan kriziyle durağanlaşmış ve yok oluş içine girmiştir.⁸⁹ 16. yüzyılın hemen başında Burgonya Dukalığı tarih sahnesinden silinirken, Osmanlı Devleti üstün ateş gücüne dayanan ordusu ve bürokratik yapısıyla bir dünya gücüne dönüşmüştür.⁹⁰ Bundan başka Agoston ve Aydüz'ün çalışmalarına bakıldığında, Burgonya ile diğer bazı farkları da anmak gerekir. Osmanlılar silah endüstrilerinin organizasyonunu ve finansmanı kurumsallaştırıp, büyük bir üretim gücüne erişerek bunu sürekli aynı seviyede tutabilen bir sistem kurmuşlardır. Bir diğer ifadeyle, harp sanayii için uzun vadede silah ve askeri malzemeyi yeterli miktarda ve istikrarlı bir şekilde sağlayabilmişlerdir. Bu bakımdan, Osmanlıların hammaddeye erişimi Burgonyalılara göre daha kolay ve ucuz olduğu için kaliteli ve emniyetli bronz top kullanmaya devam etmişlerdir. Farklı amaçlar için kullandıkları bazı küçük topları demirden dökmüşlerdir.⁹¹ Uzmanların dikkat çektiği üzere, teknolojik ve taktik gelişmeler tek başına uzun vadede askeri başarıyı sürdürmek için yeterli değildir. Agoston'a göre, bundan çok daha önemli olan unsurlar bir harp endüstrisinin organizasyonu, hammadde temininin ve finansmanının sürekli olarak sağlanmasıdır.⁹² Bu sürekliliği Osmanlılar sağlayabilmişlerdir, Burgonyalılar ise farklı nedenlerle bunları sürdürmemiş ve tarih sahnesinden 15. yüzyılın sonlarında çekilmişlerdir.

⁸⁶ Depreter, "A la Façon de Turquie", s. 140

⁸⁷ Depreter, agm, s. 142.

⁸⁸ Smith ve De Vries, *The Artillery of the Dukes of Burgundy*, s. 200-201.

⁸⁹ Dük Şarl'ın tek varisi olan Burgonyalı Maria (*Marie de Bourgogne*), Habsburg hanedanından Avusturyalı I. Maximilian ile evlendi. Bu evlilik Habsburg hanedanına Burgonya toprakları ve hanedanı üzerinde hâkimiyet sağladı. Bir süre sonra Burgonya Dukalığı evlilik ve miras yoluyla Habsburg hanedanı tarafından ilhak edilerek bağımsız siyasi varlığını kaybetti. Burgonya'nın diğer tüm kurumları gibi savaş sanayisi de Habsburgluların çizdiği yörüngede önemini yitirdi. Akabinde Burgonyalı Maria'nın torunu ve Habsburg hükümdarı V. Şarl, Osmanlı padişahı Kanuni Sultan Süleyman ile güç mücadelesine girişti.

⁹⁰ Alan Mikhail, tartışmalara neden olan yeni çalışmasıyla iddialı bir tez ortaya koymaktadır. Modern dünyanın tarihsel gelişiminin tek odak noktasının Batı olmadığı fikrinden yola çıkan Mikhail, Yavuz dönemi Osmanlı Devleti'nin modern dünyanın biçimlenmesini sandığından çok daha etkin ve derinden etkilediğini ileri sürmektedir. Bakınız: Alan Mikhail, *God's Shadow. Sultan Selim, His Ottoman Empire and the Making of the Modern World*, Liveright, New York, 2020.

⁹¹ Agoston, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar*, s. 67-68.

⁹² Agoston, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar*, s. 23, 110-111.

Sonuç

Mevcut çalışmalar genelde Avrupa askeri teknolojilerinin Osmanlı'ya nasıl transfer edilip intibak sağladığı yönünde yoğunlaşmışlardır. Bu makalede ise, Osmanlı top teknolojisinin Batı Avrupa'ya aktarımı ve tesiri ele alınmıştır. Böylece 'Avrupa icat eder diğerleri taklit eder' önermesinin, bu makalede incelenen 15. yüzyıl dünyası açısından geçersiz bir sav olduğu ortaya konmuştur. Osmanlı harp sanayisi ve top teknolojisinin 15. yüzyılda muasır Avrupalı muadillerinden çok daha gelişmiş ve yenilikçi özelliklere sahip olduğu farklı kaynaklar incelenerek ortaya konmuştur. Dolayısıyla erken modern dünya tarihinin tamamıyla "Batı'nın yükselişi" fikriyle ilintili olduğu tezinin günümüzde yeniden yorumlanması gerektiği anlaşılmıştır. Modern dünya tarih yazımında genelde göz ardı edilen Osmanlı Devleti'nin etkisinin de hesaba katılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmada somut olarak, Türklere karşı haçlı seferine çıkmayı hedefleyen Burgonya Dükü III. Filip'in Osmanlı topraklarından esinlenerek Burgonya ateş gücünü geliştirme çabasına ışık tutulmuştur. Osmanlı'dan Burgonya'ya yapılan teknolojik transferin nicelik ve niteliği belirlenmiş, bağlamı irdelenmiş ve farklı kaynaklar incelenmiştir. Dönemin Burgonya, Doğu Roma ve Osmanlı kroniklerinden, Osmanlı topçuluğuna dair bilgi ve tasvirler derlenmiştir. Kronik yazarlarının yanı sıra Burgonya mali belgelerinde teknoloji aktarımı için yapılan harcamalar, top ustası ve zanaatkarların istihdamı gibi kayıtlar takip edilmiştir.

Burgonya saray çevrelerinde Osmanlı etkisinin, top teknolojisiyle sınırlı kalmayıp edebi ve tarihi anlatılarında yaygın olarak kullanılan Sultan II. Mehmed'in imgesi de mercek altına alınmıştır. Dük Filip'in siyasi amaçlarına hizmet etmek ve ideolojik ihtiyaçlarını karşılamak için Burgonyalı kronikçilerin Fatih imgesini yaygın biçimde kullandıkları görülmüştür. Bu makalede, devrin güçlü ve kudretli hükümdarlarından biri olan Fatih'e hem öykünerek hem de meydan okuyarak dükün seslendiği kitleyi etkileme çabasına da değinilmiştir.

Sonuç itibarıyla ortaya çıkan bulgular, modern dünyanın tarihsel gelişimini anlamak için Batı'nın tek odak noktası olmadığına dair kavrayışı desteklemektedir. Bu yüzden Osmanlı toplumunun tarihini incelerken Batı Avrupa tarihini evrensel geçerli bir ölçüt ve referans noktası gibi kullanmak pek de anlamlı olmamaktadır. Dâhili ve harici ikiliği aşan bir bakışla bu çalışmada, ele alınan devirdeki ateşli silah ve top teknolojisi alanındaki gelişmelerin, insanların ve fikirlerin kültürlerarası hareketliliğinden ortaya çıkan etkileşimin bir sonucu olduğu ileri sürülmüştür. Bir diğer ifadeyle, Osmanlı ve Burgonya coğrafyalarındaki askeri gelişmenin iç kaynaklı süreçleri göz ardı edilmemiş ve 15. yüzyılda küresel ölçekte işleyen bilim ve teknoloji akışının etkisi hesaba katılmıştır. Böylece söz konusu dönemde insanların ve bilginin kültürlerarası hareketliliğine dayanarak, Osmanlı dünyası ve ortaçağ Batı Avrupa arasındaki jeopolitik çatışmanın yanı sıra kültürel etkileşimin de varlığına işaret edilmiştir.

Kaynakça

Birincil Kaynaklar

- CHARTIER, Jean, *Chronique de Charles VII, roi de France*, yay. A. Vallet de Viriville, 3. cilt, Paris, 1858.
- CHASTELLAIN, George, *La complainte d'Hector: Oeuvres de Georges Chastellain*, ed. J. Kervyn de Lettenhove, vol. 6, Brüksel, F. Heussner Yay., 1863-1866.
- CHASTELLAIN, George, *Oeuvres* – 3. cilt, yay. haz. Kervyn de Lettenhove ve Joseph B.M. Constantin, Brüksel: F. Heussner, 1863-1866.
- COMMYNES, Philippe de, *Mémoires*, tome II, ed. M. Dupont, Société de l'Histoire de France, Paris, 1843.
- DU CLERCQ, Jacques, *Choix de chroniques et mémoires sur l'histoire de France (15e siècle)*, yay. haz. Jean A.C. Buchon, Paris: A. Desrez, 1838.
- DUKAS, *İstanbul'un Fethi. Dukas Kroniği*, çev. V. Mirmiroğlu, Kabalcı, İstanbul, 2013.
- GAZAVAT-I Sultan Murad b. Mehmed Han, yay. Halil İnalçık ve Mevlûd Oğuz, TTKB, Ankara, 1978.
- KRİTOVULOS, *Kritovulos Tarihi*, çev. Ari Çokona, İş Bankası Yay., İstanbul, 2018.
- ZA'İFÎ, Gelibolulu, *Gazâvat-ı Sultan Murâd Hân*, transkr. ve yay. Mehmet Sarı, yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1994.

Tetkik Eserler

- AGOSTON, Gabor, “Osmanlılarda Askeri Güç ve Silah Endüstrisi”, *Osmanlı Askeri Tarihi Sempozyumu*, Bilim ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2011.
- AGOSTON, Gabor, *Early Modern Ottoman and European Gunpowder Technology*, içinde: ed. Ekrem İhsanoğlu, *Multicultural Science in the Ottoman Empire*, Turnhout, Brepols, 2003.
- AGOSTON, Gabor, *Guns for the Sultan. Military Power and the Weapon Industry in the Ottoman Empire*, Cambridge Un. Press, 2005.
- AGOSTON, Gabor, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları*, yay. haz. Kahraman Şakul, İş Bankası Yay., İstanbul, 2017.
- AGOSTON, Gabor, “Firearms and Military Adaptation: The Ottomans and the European Military Revolution 1450-1800”, *Journal of World History*, 25/1 (2014): 85-124.
- AGOSTON, Gabor, *Top ve Tüfek. Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Gücü ve Silah Sanayisi*, çev. Tanju Akad, İstanbul, Kitap Yay., 2006.
- AYDÜZ, Salim, “XIV-XVI. Asırlarda Avrupa Ateşli Silah Teknolojisinin Osmanlılara Aktarılmasında Rol Oynayan Avrupalı Teknisyenler (*Taife-i Efrenciyan*)”, *Belleten*, LXII/235 (1998): 779-830.
- AYDÜZ, Salim, *XV. ve XVI. Yüzyılda Tophane-i Amire ve Top Döküm Teknolojisi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2006.
- AYDÜZ, Salim, “Osmanlı Askerî Teknoloji Tarihi: Ateşli Silahlar”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2/4 (2004): 265-295.
- BATARI, Ferenc, “The Memling carpets”, Dirk de Vos (ed.), *Hans Memling: Essays*, Ludion Publ., Gent, 1994.

- BAYLY, Christopher, "History and World History", Ulinka Rublack ed., *A Concise Companion to History*, Oxford Un. Press, Oxford, 2011.
- BEAN, Richard, "War and the Birth of the Nation State", *The Journal of Economic History*, 33/1 (1973): 203-221.
- BLOCKMANS, Wim ve Walter Prevenier, *The Promised Lands. The Low Countries Under the Burgundian Rule, 1369-1530*, Philadelphia, PENN, 1999.
- BLOCKMANS, Wim, "La Répression de révoltes urbaines comme méthode de centralisation dans les Pays-Bas bourguignons", *PCEEB* 28 (1988): 5-9.
- BOULTON, D'Arcy J. D., "The Order of the Golden Fleece and the Creation of Burgundian National Identity", ed. Boulton ve Veenstra *The Ideology of Burgundy*, Brill, Leiden, 2012.
- BÖREKÇİ, Günhan, "A Contribution to the Military Revolution Debate: The Janissaries use of Volley Fire during the Long Ottoman-Habsburg War of 1593-1606 and the Problem of Origins," *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 59/4 (2006): 407-438.
- BRUSQUE, Georges Le, "Des chevaliers bourguignons dans les pays du Levant: L'expédition de Walleran de Wavrin contre les Turcs ottomans (1444-1446) dans les *Anchiennes Cronicques d'Engleterre* de Jean de Wavrin", *Le Moyen Âge*, 106 (2000): 255-276.
- BURBANK, Jane ve COOPER, Frederick, *Empires in World History: Power and the Politics of Difference*, Princeton Un. Press, Princeton, 2011.
- CARON, Marie-Thérèse ve Denis Clauzel (ed.), *Le Banquet du Faisan, 1454. l'Occident face au défi de l'Empire ottoman* (Arras: Artois Presses Université, 1997).
- CARON, Marie-Thérèse, *Les vœux du faisan, noblesse en fête, esprit de croisade. Le manuscrit français 11594 de la Bibliothèque nationale de France* (Turnhout: Brepols, 2003).
- CIPOLLA, Carlo M., *Guns, Sails and Empires: Technological Innovation and the Early Phase of European Expansion, 1400-1700*, London, 1985.
- CONTAMINE, Philippe, "L'artillerie royale française à la veille des guerres d'Italie", *Annales de Bretagne*, 71 (1964): 221-261.
- CONTAMINE, Philippe, "Les industries de guerre dans la France de la Renaissance: l'exemple de l'artillerie", *Revue Historique*, 550 (1984): 249-280.
- CONTAMINE, Philippe, *Guerre, état et société à la fin du moyen âge. Etudes sur les armées des rois de France, 1337-1494*, Mouton Publ., Paris, 1972.
- DE VRIES, Kelly, "Gunpowder Weapons at the Siege of Constantinople, 1453", (ed.) Yaacov Lev, *War and Society in the Eastern Mediterranean, 7th-15th Centuries*, Brill, Leiden, 1997.
- DE VRIES, Kelly, "The Walls Come Tumbling Down: The Campaigns of Philip the Good and the Myth of Fortification Vulnerability to Early Gunpowder Weapons", (ed.) Andrew Villalon ve Donald J. Kagay, *The Hundred Years War. A Wider Focus*, Leiden, Brill, 2005.
- DEGRYSE, Roger, "Les expéditions bourguignonnes à Rhodes, Constantinople et Ceuta", *RSDHA* 21 (1987) : 39-41.
- DEPRETER, Michael, "A la Façon de Turquie. Philippe le Bon et l'artillerie ottomane: de l'admiration à la désillusion?", *Pays bourguignons et Orient: diplomatie, conflits, pèlerinages, échanges (XIVe-XVIe siècles)*, Publication du Centre européen d'études bourguignonnes, Neuchâtel, 2016, s. 135-136.

- DEPRETER, Michael, *Artillerie, Artisans et Pouvoir princier dans les pays bourguignons (1450-1493)*, basılmamış doktora tezi, Brüksel, Université Libre de Bruxelles, 2014.
- DEPRETER, Michael, *De Gavre à Nancy (1453-1477). L'artillerie bourguignonne sur la voie de la "modernité"*, Brepols Publ., Turnhout, 2011.
- DİRLİK, Arif, "Performing the World: Reality and Representation in the Making of World Histories", *Journal of World History* 16 (2005): 391-410.
- ELTIS, David, *The Military Revolution in Sixteenth-Century Europe*, Barner Noble Books, London, 1995.
- EMECEN, Feridun M., "Ateşli Silahlar Çağı: Askeri Dönüşüm ve Osmanlı Ordusu," içinde: *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, Timaş Yay., İstanbul, 2010.
- FINOT, Jules, *L'artillerie bourguignonne à la bataille de Montlhéry*, Hachette, Paris, 2018 (orijinali 1896).
- FOISTER, Susan, Sue Jones ve Delphine Cool (eds.), *Investigating Jan van Eyck*, Brepols, Turnhout, 2000.
- GARNIER, Pierre-Louis, "Les services de la guerre et de l'artillerie bourguignones d'après les archives de l'ancienne Chambre des comptes des ducs de Bourgogne à Lille", *Cahiers du centre d'études d'histoire de la Défense*, 14 (2000) 15-16.
- GRANT, Jonathan, "Rethinking the Ottoman 'Decline': Military Technology Diffusion in the Ottoman Empire, Fifteenth to Eighteenth Centuries", *Journal of World History*, X/1 (1999): 179-201.
- HAEMERS, Jelle, *De Gentse Opstand (1449-1453). De strijd tussen rivaliserende netwerken om het stedelijke kapitaal*, Kortrijk, Heule, 2004.
- HARPER, James G., "Turks as Trojans; Trojans as Turks: Visual Imagery of the Trojan War and the Politics of Cultural Identity in Fifteenth-Century Europe", ed. Ananya Kabir ve Deanne Williams, *Translating Cultures: Postcolonial Approaches to the Middle Ages*, Cambridge Un. Press, Cambridge, 2005.
- HEYWOOD, Colin, "Notes on the Production of Fifteenth Century Ottoman Cannon", *Proceedings of the International Symposium on Islam and Science*, Islamabad, 1981.
- IMBER, Colin, *Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650. İktidarın Yapısı*, çev. Şiar Yalçın, İstanbul, Bilgi Ün. Yay., 2006.
- IMBER, Colin, *Varna Savaşı*, çev. Ayda Arel, İstanbul, Kitap Yay., 2007.
- İNALCIK, Halil, "David Ayalon'un *Gunpowder and Firearms in the Mamluk Kingdom* adlı kitabının tanıtım yazısı", *TTK Belleten*, 83 (1957): 501-512.
- İNALCIK, Halil, "The Socio-Political Effects of the Diffusion of Firearms in the Middle East", (ed.) V.J. Parry ve M. E. Yapp, *War, Technology and Society in the Middle East*, Londra, Oxford Un. Press, 1975.
- JONES, Eric L., *The European Miracle: Environments, Economies and Geopolitics in the History of Europe and Asia*, Cambridge Un. Press, Cambridge, 1997.
- KEEN, Maurice H., "The Changing Scene: Guns, Gunpowder and Permanent Armies", Maurice Keen ed., *Medieval Warfare: A History*, Oxford Un. Press, Oxford, 1999.
- KENNEDY, Paul, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri. 16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar*, çev. Birtane Karanakçı, Ankara, İş Bankası Yayınları, 2001.

- KOLÇAK, Özgür, *XVII. Yüzyıl Askeri Gelişimi ve Osmanlılar: 1660-1664 Osmanlı-Avusturya Savaşları*, yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012.
- LACAZE, Yvon, “Politique ‘mediterranéenne’ et projets de croisade chez Philippe le Bon: de la chute de Byzance à la victoire chrétienne de Belgrade (1453-1456)”, *Annales de Bourgogne* 41/161-162 (1969) s. 5-42 ve s. 81-132.
- LAFORTUNE-MARTEL, Agathe, *Fête noble en Bourgogne au 15e siècle: Le Banquet du Faisan (1454): Aspects politiques, sociaux et culturels*, Paris, Vrin, 1984.
- LEWIS, Bernard, *The Muslim Discovery of Europe*, New York, W. W. Norton & Company, 1982.
- MIKHAIL, Alan, *God’s Shadow. Sultan Selim, His Ottoman Empire and the Making of the Modern World*, Liveright, New York, 2020.
- MURPHY, Rhoads, “The Ottoman Attitude towards the Adoption of Western Technology: The Role of the *Efrençî* Technicians in Civil and Military Applications”, (ed.) Jean-Louis Bacqué-Grammont ve Paul Dumont, *Contributions à l’histoire économique et sociale de l’Empire ottoman*, Paris, 1983.
- NEEDHAM, Joseph, *Gunpowder as the Fourth Power, East and West*, Hong Kong Un. Press, 1985.
- NEEDHAM, Joseph, *Science and Civilisation in China. Volume 5: Chemistry and Chemical Technology. Part 7. Military Technology: The Gunpowder Epic*, Cambridge University Press, Cambridge, 1987.
- NEEDHAM, Joseph, *The Development of Iron and Steel Technology in China*, Newcomen Society Press, London, 1964.
- OLSTEIN, Diego, *Thinking History Globally*, Palgrave, New York, 2014.
- PARKER, Geoffrey, *The Military Revolution: Military Innovation and the Rise of West, 1500-1800*, Cambridge Un. Press. Cambridge, 1988.
- PAVIOT, Jacques, *Les ducs de Bourgogne. La croisade et l’Orient*, Presses de l’Université de Paris-Sorbonne Paris, 2003.
- PAVIOT, Jacques, *La politique navale des ducs de Bourgogne, 1384-1482*, Presses Universitaires, Lille, 1995.
- RICHARD, Jean, “La Bourgogne des Valois et l’idée de croisade et la défense de l’Europe”, ed. Marie-Thérèse Caron ve Denis Clauzel, *Le banquet du faisand*, Arras, 1997.
- SCORPIO, Antonella L., “Religious Frontiers and Overlapping Cultural Borders: The Power of Personal and Political Exchanges in the Works of Alfonso X of Castile (1252–1284)”, *Al-Masaq*, 23/3 (2011): 217–236.
- SMALL, Graeme, *George Chastellein and The Shaping of Valois Burgundy. Political and Historical Culture at Court in the Fifteenth Century*, Royal Historical Society, London, 1997.
- SMITH, Jeffrey C. , “Portable Propaganda: Tapestries as Princely Metaphors at the Courts of Philip the Good and Charles the Bold”, *The Art Journal*, 48/2 (1989): 123-129.
- SMITH, Robert D. ve Kelly De Vries (ed.), *The Artillery of the Dukes of Burgundy, 1363-1477*, Boydell Press, New York, 2005.
- STABEL, Peter, “Le goût pour l’orient. Demande cosmopolite et objets de luxe à Bruges à la fin du Moyen Âge”, *Histoire Urbaine*, 30/1 (2011): 21-39.

- TAPAREL, Henri, "Une episode de la politique orientale de Philippe le Bon: Les Bourguignons en Mer Noire (1440-1446)", *Annales de Bourgogne*, 55 (1983) : 5-29.
- TILLY, Charles, *Coercion, Capital, and European States, AD 990–1992*, Oxford, Blackwell, 1994.
- UZUNÇARŞILI, İsmail H., *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapukulu Ocakları, c. II*, Ankara, TTK Yay., 1988.
- VALE, Malcolm, *War and Chivalry: Warfare and Aristocratic Culture in England, France, and Burgundy at the End of the Middle Ages*, Duckworth, London, 1981.
- VAN DER VELDEN, Hugo, *The Donor's Image: Gerard Loyet and the Votive Portraits of Charles the Bold*, Brepols Publ., Turnhout, 2000.
- VANDERJAGT, Arie J., *Qui Sa Vertu Anoblist. The Concepts of Noblesse and Chose Publique in Burgundian Political Thought*, Groningen Üniversitesi, yayınlanmamış doktora tezi, 1981.
- VAUGHAN, Richard, *Philip the Good. The Apogee of the Burgundian State*, Londra: Longman, 1970.
- WILLIAMS, Alan, "Ottoman Military Technology. The Metallurgy of Turkish Armour", içinde: *War and Society in the Eastern Mediterranean*, ed. Y. Lev, Brill, Leiden, 1997.
- WRISLEY, David J., "The Loss of Constantinople and Imagining Crusade at the Fifteenth-Century Court of Burgundy", *Al-Abhath* 55/6 (2007): 85-112.
- YILMAZ, Fevzi, "Fatih Sultan Mehmet Dönemi Topları ve Değişen Üretim Paradigması", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 4 (2014): 219-236.

Summary

Many historiographical studies have focused on the transfer of European military technologies to the Ottoman Empire and its adaptations there. By contrast, this article explores the transfer of Ottoman artillery technology to medieval Europe. Concretely, this study sheds light on the efforts of the Burgundian Duke Filip III (r. 1419-1467) to develop the firepower of his army, as he was inspired by the Ottoman cannons in the 1450's. By examining various sources about Ottoman cannonry in the 15th century, this article claims that the Ottoman technology was more advanced and innovative than its European counterparts. It demonstrates that the heavy artillery used by Sultan Mehmed II during the conquest of Istanbul in 1453 changed the nature of military conflicts in the 15th century. As a result, many kings and dukes in Western Europe also wished to empower their weapon arsenal with similar cannons.

The origins, development and effects of firearms have been studied by different historians with various interests and approaches. Most of these historians have claimed that the development and use of cannons fundamentally changed the art of war and shaped the process of state formation. At the same time, however, most Western historians have claimed that firearms were firstly developed and effectively used in Europe, which resulted in a so-called "military revolution" and the birth of modern states. They have asserted that the European states were the first in the world to produce and develop firearm technologies in the 15th century. This discourse ascribes a privileged position to the West and claims that the "rise of the West" was an exclusive tale of wonder. It unquestioningly accepts that Europe achieved world dominance due to the superiority of its culture, economy and its unique interest in development.

Non-western societies, such as that of the Ottomans, have been generally perceived as lacking all these typically Western attitudes, because of their "cultural backwardness." Based on these prejudiced assumptions, many studies have treated Ottoman history as the antithesis of the European. Hence, most studies of Ottoman military technology have claimed that it was dependent on the innovations in Europe. The Ottomans have been described as being profoundly dependent on European technologies, which they are thought to have copied, as they were supposedly unable to produce any innovations themselves because of the so-called conservative and traditionalist attitudes of Islam. It has been widely accepted that the Ottoman Empire consequently began to decline in the face of the technological and economical superiority of Europe.

This article aims to refute these old beliefs in military and political historiography. Historians have generally tended to study the history of a culture or society in isolation from other cultures and civilizations. By contrast, this article underlines that the history of the modern world cannot be understood by exclusively focusing on one history or the other. In this respect, this study refutes the widely held belief that the West is the sole focal point of the historical development of our modern world. In this article, 'global history' is considered as a fruitful perspective. The 'global history' approach advocates to focus on global connectivities in the past, emphasizing that the ideas, knowledge, technologies and people circulated between the various geographies, states and cultures. Hence, this article observes the mutual connections and interactions between the Duchy of Burgundy and the Ottoman Empire in the 15th century. More concretely, it analyses to what extent and in what way the Ottoman artillery technology was transferred to Burgundy and inspired its cannonry. Hence, this article claims that the developments in the Ottoman and Burgundian cannon technologies were the result of the interaction that emerged from cross-cultural mobility of people and ideas during the various stages of world history.

Different sources are examined in order to evaluate the quantity and quality of this technological transfer. Next to various chronicles of the period, several Burgundian financial documents are consulted in order to trace the expenditures for this technology transfer. It was recorded that at least three cannons in Ottoman style were produced by Jacquemin de Lespine in 1460-1461, on demand of Duke Filip himself. Previously, the Burgundians used to make their cannons and mortars of cheap iron. However, iron cannons could rapidly heat up and explode during their use, which made them unreliable and insecure. By copying Ottoman technology on the order of Duke Filip, Lespine produced three cannons out of a single piece of bronze, which increased the resistance level of the weapon and made it much safer, more reliable and durable. Hence, the bronze cannons made by Lespine formed a true technological innovation and achievement for the Burgundian artillery. They were of much better quality and their innovative features demonstrate the influence of Ottoman technology. However, as the Burgundian Duchy's existence was short-lived, so was the impact of Ottoman cannon technology on the region. The artillery industry and the state that was developed by Duke Philip collapsed soon after the death of his son Duke Charles in 1477.

Finally, this study demonstrates that the Ottoman influence at the Burgundian court reached beyond cannon technology. The image of Sultan Mehmed II was widely used in the literary and historical narratives of the Burgundian court historians. Various Burgundian chroniclers deployed the image of Sultan Mehmed II to serve the political aims and ideological needs of Duke Philip. Duke Filip aimed to reinforce his own power position by both imitating and rhetorically challenging Sultan Mehmed II, one of the most powerful rulers of the period and the arch-enemy of Latin Europe. In sum, this article shows that a definite cultural interaction and geopolitical conflict existed between the Ottoman Empire and medieval Western European states.